РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA IV, UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05. КОНТО ЧЕКОВЕ П.К.О. № 27110. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУСЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МАШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНІШЕ РУКОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР *Проф. д-р ІВАН ОГІЄНКО*

ПЕРЕДПЛАТА *В КРАЮ*: НА РІК 6 ЗЛ., НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ 1·60 ЗЛ. *ЗА ГРАНИЦЕЮ*: В ЕВРОПІ 8 ЗЛ., ПОЗА ЕВРОПОЮ 2 ДОЛ. РІЧНО. ДЛЯ ЧЕХІЇ, АВСТРІЇ Й МАДЯР ПЕРЕДПЛАТА КРАЙОВА. — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 65 ГР.

РІК VI. **ЖОВКВА, БЕРЕЗЕНЬ 1938 РОКУ** **ЧИСЛО 3 (63).**

Складня української мови.

IV. Будова речення в поетичній народній мові.

3. Подвійні члени речення.

В українській мові, головно в мові поетичній надзвичайно часто вживається подвійних членів речення (див. вище ст. 59). Один член речення часом мало підкреслює свою думку, — тоді його подвоєння дає цю думку значно підсиленою. Подвоєння якогось члена речення — це засіб головно стилістичний, звичайний і частий в поетичній мові, де він являється окрасою цієї мови. Але подвійний член речення сильно скупчує нашу увагу власне на цьому члені, через що цей засіб подвоєння стає взагалі складневою формою й підпадає складневій аналізі.

Подвійними можуть бути всі члени речення, але найчастіше буває таким присудок, рідше — додаток прикметниковий та прислівниковий; один член подвійного йменника звичайно являється прикладкою (апозицією) до другого, про що я вже розповідав вище в розділі про прикладку, ст. 138.

Подвоєння членів речення засновано на т. зв. синóнімах (цебто на словах, хоч різних формою, але близьких думкою), чи навпаки, — з бажання виразніше зазначати якийсь член речення, зачначати його кількома словами повстають т. зв. синóніми. Українська мова досить багата на синóніми, а тому таке подвоєння членів речення твориться в ній зовсім легко. На жаль, не маємо ще досліду української синоніміки, а за останній час вона в нас взагалі помітно не росте, бо наші сучасні письменники дуже мало вчаться мови, а ще менше її збагачують.

Не можу не згадати тут однієї кривди, що сильно пошкодила цілому розвитку нашої (а може й всеслов'янської) синоніміки. В давньо-еврейській літературі була загальна, конечна вимога, — не повторювати тих самих слів у реченнях, але повторювати їхні синоніми, що бачимо в мові Біблії на кожному кроці. Ось через це давньоеврейська мова надзвичайно багата на синоніми; можна сказати, що вона — одна з найбагатших на синоніми. А вже в Псалтирю синоніми на кожному кроці, бо сама поетична форма псалмів заснована на синонімічному паралелізмі. Перекладчики еврейської Біблії на грецьку мову не звернули уваги на цей бік стилістики біблійної мови (а може й не могли, бо грецька мова синонімічно вбогша від давньоеврейської), а через це дуже чзсто еврейських синонімів не брали на увагу. Церковнослов'янська Біблія — це дуже невдалий переклад з так само невдалого перекладу грецького. На жаль, ми так само досі перекладали свою Біблію з грецької або з церковнослов'янської мови, а тому так само не звернули належної уваги на багатенну синоніміку біблійної мови

праоригіналу, бо ніколи до нього не звертались. Ось власне це зле відбилося на історії розвитку нашої мови тим, що ми не працювали над збільшенням своїх синонімів та над усталенням їхнього значення. Взагалі ж те, що український народ не вчився своєї мови з мови Біблії (в найкращім перекладі) надзвичайно затримало розвиток нашої літературної мови.

Подвійними членами речення переповнена наша народня поезія; кращі наші письменники, наслідуючи цей високопоетичний мовний засіб, так само часто подвоюють члени речення, щоб самим подвоєнням звернути на цього члена скупчену увагу. В українських Думах дуже багато подвійних членів, що є, власне, істотною ознакою їх. Я проаналізую тут подвоєння членів речення власне на українських Думах, беручи матеріял із львівського видання їх 1920-го року (Д-р Ф. Колесса: Українські народні Думи); цифра показує сторінку цього видання, а маленька цифра вгорі — скільки разів цього виразу вжито на сторінці.

Як взагалі в народній поезії, в Думах найчастіш другий член — того самого кореня, що й перший, але не рідкі випадки, коли він зовсім новий, але все дуже близький своїм значенням до першого, цебто — синонім його. Котрий член головніший — перший чи другий, цього остаточно сказати не можна, бо головне значення може бути то в одному, то в другому.

Подвійний присудок найчастіший; через подвоєння він набирає більшої сили й виразности. Напр.: В військову суремку добре грає-програває 99. Де муж з жоною живе-проживає 119. Іще слухає-прослухає, чи не судить його де козак 144. Ще приклади: біжить-підбігає 67^2. 68, грає-виграває 127^3, клясти-проклинати 66, кляла-проклинала 154, кляли-проклинали 73. 76, крикне-покрикне 101^2, пити-підпивати 82, пили-підпивали 148, пийте-гуляйте 151, плаче-ридає 132, посікли-порубали 123, соколи сіли-упали 90, снився-приснився 118, стеле-покладає 68, хвалить-вихваляє 154, шукає-питає 148 і ін.

Таке саме подвоєння присудка для підсилення його значення дуже часте взагалі в народній поезії. Ось трохи прикладів із наших пісень, — приклади беру з видання П. Чубинського 1874 р. (див. „Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ западно-русскій край“, том V). Ой там козак п'є-гуляє 32. 41. Пийте-гуляйте, не осуджайте 126. Кричала-гукала, — він не чує 52. Сіли-піли, знялись, полетіли 55. Ой шиє, шиє-вишиває 55. Плакала-ридала, правдоньки питала 99. Кохалися-любилися, тепер перестали 102. А я буду їсти-пити, дай, Боже, здоров'я 126. Шумить-гуде нагаєчка коло мого тіла 128. Стук-пук у віконце 48. Шумить-гуде дібровонька, плаче-тужить дівчинонька 4. Ой ходили-блудили парубки 1123. Ой казали-говорили люде 1141. Любилися-кохалися, чому не беремся 97. Ходив-гуляв в зеленім саду, щипає-ламає зелений виноград 346. Ходжу-блуджу по долині 360.

Подвійний присудок сильно прикрашує нашу мову, а тому письменники, особливо поети, часто вживають цієї форми. В „Кобзарі“ Шевченка ця форма дуже часта, при тому найрізніших відтінків, напр.: Сумує, воркує, білим світом нудить 2. В'яне, сохне сиротою 9. Убірає, доглядає, не мине калину 9. Як ягідку, як пташечку кохала, ростила 17. Любилися, кохалися, а серденько мліло 37. Чого ж серце б'ється, рветься 54. Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву 58. Руйнували, мордували, церквами топили 64. Гляньте, подивіться: конфедерати 76. Вітер віє-повіває 42. Реве-стогне хуртовина, котить-верне полем 25. Реве-свище завірюха 27. Орлом сизокрилим літає-ширяє 42. Вітер віє-повіває 42. Співати-розмовляти на могилу ходить 43. Кухоль ходить-переходить, так і висихає 60. Де ділася-поділась 97. Йде чорнявая та плаче-рида йдучи 391. Собор Мазепин сяє-біліє 325. Україна стогне-плаче 331.

Любить ці форми Леся Українка, що завжди кохалася в народній мові. „Поеми“ т. III: Свої думки думає-гадає 19, Голос і ліра голосили-ридали 74, По волі гуляти-блукати 73, Сльози, мов перли, котились-лились 77, Англійське

військо б'є-січе 92. Т. IV: Чайка скиглить-галасує 43, Ваше серце горіло-палало 58. Т. VI: Хто п'є-гуляє 208. Т. VIII: Став він думати-гадати 200.

Ще приклади: М. Вовчок: Твори І 1861 р.: Цвітуть-процвітають маки 18. Тичина: Зол. Гомін 1922 р.: Горить-тремтить ріка 12.

Часом знаходимо подвійний присудок, як бажання наслідувати народню мову взагалі. Напр. у „Військо йде“ В. Євтимовича, 1937 р., на ст. 67-68 читаємо: Москва добра-маєтки відняла-відібрала, Москалі чужі краї-народи руйнували-плюндрували, Власної сили-волі не маючи, мусить невільник коритись-слухати чужої, Треба волю боронити-захищати.

Подвоєння інших членів речення рідке в наших поетів, але добре знане в народній поезії. Так, у Думах частенько маємо подвоєння прикметникового додатку (атрибута). Значення цього подвоєння те саме, як і подвоєння присудка. Ось трохи прикладів із Дум: бідна-побідна вдовина голова 103, дальні-далекі сторони 111, дальними-далекими сторонами 111, жив-здоров буде 18², голову козацьку-молодецьку 149. 100, душа козацька-молодецька 70. 102. 103, тіло козацьке-молодецьке 65. 66. 99, німого-німениці 137, піший-піхотинець 67². 68, пішого-піхотинця 67, пішому-піхотинцю 67. 68 і ін. Останні приклади подають з'іменниковані прикметники, але через те, що вони одного кореня, вони не можуть бути за прикладку.

Ще приклади: В піснях („Труды“ V): А хто мені любий-милий, най іде до хати 57. „Лісова Пісня“ Лесі Українки (Твори, VIII): Єсть там дивний-предивний край 200; „На полі крові“ 37: Що ж би розпочав я, голий-босий; її ж т. III: Красним-ясним промінням вітає 36. Т. Шевченко, „Кобзар“: Він живий, здоровий 16. Чи жив-здоров? 38.

Подвоєння прислівникового додатку ще рідше, але в Думах воно добре знане. Напр.: Погодіте ви трохи, мало-небагато 144. Чи гаразд-добре на славній Україні проживати 151. 142. 143³. Мало-немного спочив 69³. В неділю рано-пораненько свого мужа поховала 77. 101. 103. 109. 113. У неділю барзо рано-пораненьку 90. 111 і ін. В піснях („Труды“ V): Козакові стидно-бридко 1180. Туди мені любо-мило оченьками звести 200.

В народній поезії часта форма подвоєння прислівникового додатку в його найрізнішій формі. Так у піснях маємо: Ой у Луцьку, в славнім місті, капелія грає 426. Ой у лісі на ялині ой там висить три гадині 432. Ой над морем, над лиманом, ой там козак коня напуває 441. У садок до дівок та на досвітки 443. В чистім полі під кусточком, під малиновим листочком 444. Ой у степу, край дороги 445. Що за гаєм, за дунаєм козаченько конем грає 445.

Подвоєння інших членів речення, поза присудком, часте в „Кобзарі“ Шевченка, напр.: Тяжко-важко заспіває 42. Тяжко-важко сиротині 44. Тяжко-важко в світі жить 400. Плачте очі голосніше, жалібніше 33. Нехай собі розійдуться тихесенько, гарнесенько 76. Поглядає сюди-туди 34. Він живий-здоровий 16. Чи жив-здоров 38.

Ще приклади з „Кобзаря“ на інші форми подвоєння членів речення: То не вітер, то не буйний, що дуба ламає, то не лихо, то не тяжке, що мати вмірає 30. Із-за лісу, з-за туману місяць випливає 78. У темному гаю, в зеленій діброві на припоні коні отаву скубуть 79.

У всіх поданих прикладах обидва члени реченння постільки близькі до себе, що ми їх мислимо якби за один член, чому й з'єднуємо їх знаком злучки (-). Це звичайно слова синоніми. Через це речення з таким подвійним членом не є речення стягнене. Але часто буває, що між подвійними членами вставляється сполучник або інше слово, — він уже виразно розриває ці члени, чому вони виразно відходять від себе в нашій думці, а саме речення стає за речення стягнене.

Приймати сполучника можуть усі подвійні члени речення. Так, за зразком „думає-гадає“ 140 в Думах маємо: думаю да гадаю 126, задумав вже й загадав 141, думати й гадати 141, думаєш та гадаєш 152; квилить-проквиляє 92, квилять-проквиляють 127, квилили-про-

квиляли 70 — і: „жалібно квилив і проквиляв“ 91; частувала та вітала; пити-гуляти 114, п'є-гуляє 154, п'єш-гуляєш 142, пили-гуляли 116. 140 — і: „пила та гуляла“ 155², „пили та гуляли“ 154 і т. ін.

Або ще такі приклади: Великий та давній опочинок мали 79, голі й босі 136, Гуляє козак Голота, погуляє 152, Доброго й вірного клюшника 82, Кличе, добре покликає 151, Рушники прані і вишивані 108, Квіти луговиї і низовиї 126, Стариї кайдани і новиї 80. 81 і т. ін.

Ось іще трошки прикладів на порушення подвоєння в народніх піснях („Труды“ т. V): Став плакати і ридати 350. Сильно плаче і ридає 357. Коли б знала я, відала 445. В „Кобзарі“ Шевченка: Реве та стогне Дніпр широкий 1 (пор.: Реве-стогне хуртовина 25).

На жаль, сучасні наші поети сильно забувають про подвійні члени речення, хоч це, як бачимо, дуже яскрава ознака нашої поетичної мови.

Поширене подвоєння членів речення, близьких до себе значенням, цебто синонімічних, родить паралелізм, такий частий у наших піснях, напр. („Пісні“ V ст. 22):

Вийди, дівчино, вийди, рибчино,
У луг по телята, —
Нехай же я подивлюся
На ті бровенята.
Вийди, дівчино, вийди, рибчино,
У луг по корови,
Нехай же я подивлюся
На ті чорні брови.

Або такий приклад, ст. 41:

Ти, місяцю, світи, світи,
Ти, конику, біжи, біжи.
Ти, місяцю, присвічайся,
Ти, конику, поспішайся.

Ще приклад, ст. 102:

Два лебеді на воді
І днює й ночує.
Не будемо, серце, в парі,
Душа моя чує.
Два лебеді на воді,
Обоє біленькі,
Ой будемо, серце, в парі,
Бо ще молоденькі.

Пор. іще „Пісні“ ст. 98 ч. 204, початок; ст. 100 ч. 209 рядки 21—24; ст. 102 ч. 214; ст. 113 ч. 248, кінець, і т. ін.

Синонімічний паралелізм, такий частий у наших піснях, і взагалі в нашій народній поезії, — це одна з найстаріших форм поезії, широко знана на Сході, напр. у вавилонян, асиріян, єгиптян, евреїв і ін. Знаменитий збірник давньоеврейської релігійної поезії, Псалтир цілий заснований на найрізніших формах цього паралелізму думки, особливо синонімічного, через що Псалтир, як і давньоеврейська біблійна мова взагалі, переповнений синонімами. Напр.:

1. Блаженний той муж,
що за радою несправедливих не ходить,
і не стоїть на дорозі він грішних,
і не сидить на сидінні злоріків.
2. А в законі Господнім
його закохання,
й про Господній закон
він роздумує вдень та вночі Пс. 1. 1-2.

Або з Псалма 2-го:

1. Чого люди бунтуються,
а народи задумують марне?
2. Збираються зе́мні царі,
а князі нараджаються разом
на Господа та на Його Помаза́нця?
3. „Позриваймо ми їхні кайдани,
й поскидаймо із себе їх пута!“
4. Той, що в небі сидить — посміється,
Господь глузуватиме з них.
5. Тоді Він промовить до них в Своїм гніві,
і в Своїм пересерді настрашить Він їх.
6. „Я ж помазав Свойого Царя на Сіон,
на гору святую Мою.
9. „Розіб'єш залізною різкою їх,
як по́суд гавча́рський ти їх потовчеш“.
10. А тепер помудрійте, царі,
навчіться ви, судді землі!

4. Повторення членів речення.

У всіх вищеподаних прикладах попереднього розділу маємо дві різні слові, хоч і синонімічні, цебто дуже близькі до себе значенням. Але в народній поезії, особливо в піснях, дуже часто маємо просте повторення того самого слова. Значення цього повторення — збільшення сили повтореного слова, звернення на нього найбільшої уваги. Напр. у піснях маємо (видання П. Чубинського, т. V): Гнеться, гнеться, калиночка 32, — тут повторенням зазначено збільшену силу слова „гнеться“. Взагалі, одне з повторених слів можна замінити словом *дуже*: Дуже гнеться калиночка. Вираз: „тільки-тільки вернувся“ визначає, що хтось: ось тільки, цієї хвилі вернувся.

Такий спосіб повторення для надання

повтореному слову більшої сили — дуже старий. Так, уже в давньоєврейській мові в її найдавніших пам'ятках повторюються прислівники для надання їм збільшеної сили. Напр. у книзі Буття 17. 6. читаємо: „І вчиню Я тебе надзвичайно плідним"; ув оригіналі: „meod, meod дуже-дуже", цебто надзвичайно. Буття 17. 20: І дуже-дуже розмножу його; 7. 19: й дуже-дуже вода на землі змогутніла (пор. церковно-слов.: вода же возмогаше зѣло зѣло).

Ось приклади на повторення з наших пісень (видання П. Чубинського, т. V): Ти, місяцю, світи, світи, ти, конику, біжи, біжи 40. Ой, прийди, прийди, — впущу до кімнати 44. Вечеряй, вечеряй та їдь до дому 47. Вийди, вийди, молода дівчино 47. Устань, устань, милая, прочутися 52. Приїдь, приїдь, моє серце 86. Звари, звари вечеряти 93. Зажди, зажди, чорнявая 115. Рости, рости, барвіночку 125. Прилинь, прилинь, моє серце 126. Ой не стій, не стій, вербонько, над водою 132.

В усіх поданих прикладах присудок-дієслово приказового способу, чому через повторення збільшується сила цього приказу. Але повторятися можуть і інші форми дієслова-присудка, напр.: Ой пішов милий за ліс, за ліс, чорні брови заніс, заніс 45. Горить, горить свічка до самого гнота 54. Ой стояла, стояла, за свою маму питала 70.

Повторюватися може не тільки присудок, але й усякий інший член речення, напр.: Ой біда, біда, що я не вдався 88. Пора, пора, серце моє, тебе оставляти 65. Ой у броду, броду, пили голуби воду 58. У полі, полі, стоять два дубочки 45. Ой стуку-стуку, подай, серце, руку 53.

А часом може бути повторення навіть тричі такого типу: Навчай, навчай, удовонько, навчай свого сина 93. Ой у лісі, в лісі, в лісі на дубочку 33. Не видно, не видно та й не видати 46. Берегом, берегом, бережиною, ой хто ж то приходив вечориною 92. Ой не спала, не спала, не буду й спати 54. Шиє вона, шиє, шиє вишиває 6. Туман, мати, туманочок та туман налягає 24. Зійди, місяцю, зійди, ясний, зійди, ясная зоря 36. Здоров, здоров, козаченьку, здоров, серце моє 101. Ой Василю, Василечку, мій любий Василю 105. Б'ється, б'ється та й побивається моє серденько без тебе 127. Коли б човен, коли б човен, коли б човен і веселечко 168. Рости, рости, червона калино, рости, не хилися 305.

Повторення в народній поезії, — це її дуже помітна ознака, надзвичайно часта особливо в піснях. Повторення це буває найрізнішої форми, часто дуже поетичне й гарне. Подам тут тільки найчастіші форми з народніх пісень (з видання П. Чубинського, „Труды" т. V, 1874 р.).

В народніх піснях, як і взагалі в народній поезії, цікава й часта та форма повторення, коли між повтореними членами вставлено одне чи кілька інших членів. Це один із найкращих типів повторення, напр. із пісень: Женися, козаче, женися 78. Іди, мила, іди, не барися 130. Встала дівчинонька, встала, засвітила 46. Ой поле ж вона, поле, на шлях виглядає 53. Ой сидить же він, сидить, думку думає 60. Ой піду ж бо я, піду в зелений луг по калину 81. Пасла ж вона, пасла й а в сопілку била 91. Ой вийду я, вийду на крутую гору 2. Стеле вона, стеле да дві подушечки 6. Тужу ж я, тужу щодень 21. Ой гаю ж, мій гаю, чистий — не прогляну 33. Ой звисли чорнії хмароньки, звисли 34. Не плач, дівко, та не плач, красна 52.

Цікавий ще й той спосіб повторення, коли повторене слово в іншій формі, часто в пестливій, особливо при кличних словах. Напр.: Ой місяцю, місяченьку, зайди за комору („Труды", V. 53). Ой джигун, джигун, джигунець, який гарний молодець 1125. Ой бабуню, бабусенько, яка ти недбала 1130. А дідуню, дідунечку 1130. Ой дідусю, дідусеньку 1129. Берегом, бережиною найшов я квіточку під ожиною 1146. Ой хмелю ж, мій хмелю, тонкая хмелино 67. Під явором, яворцем стоїть дівча з молодцем 70. Ой де ж ти будеш ночувати, хлопчино, хлопчиночко? Ой в темнім лісі на орісі, дівчино, дівчиночко 94. Ой морозе, морозенку, добрий чоловіче 113. Ой соколе, соколочку, не жури мою головочку 158.

В народній поетичній мові цікаві ще

ті випадки, коли при повторенім слові додається прикметника — епітета. Напр. у піснях: Запрягайте коні в шори, коні ворониї, доганяйте літа ж мої, літа молодиї 83. Ой Василю, Василечку, мій любий Василю 105.

Повторення цілого речення в народній поезії — звичайна річ. Напр. у піснях („Труды“ V): Нова церква, нова церква, а старі пороги 93. Нехай доять, нехай доять, до череди гонять 99. Батько старий, батько старий, на світі нажився 99. Гарно грає, гарно грає, ще краще співає 110. Голуб сивий, голуб сивий, голубка сивіша 110. За річкою за Донцем, та за річкою за Донцем стоїть дівка з молодцем 87.

Зазначу тут іще ту дуже часту форму повторення в народній поезії, коли при повторенні вставляється перечка *не*. Форм цих дуже багато, напр.: Нехай мене, молодої, ніхто не займає, хоть займає, не займає, — нехай не цілує 12. Ой високо, соколоньку, до неба літати, ой далеко, козаченьку, до осені ждати; хоч високо, не високо, — треба долітати, хоч далеко, не далеко — треба дожидати 103. А я тобі, Василю, сорочечку пошию, хоч пошию, не пошию, — люби, серце Василю 1122. Може з ким сварився? Хоч сварився, не сварився, аби я не бився 110. Хоч хочете, не хочете, — треба привикати 27. Я хоч чула, хоч не чула, не обізвалася 51. Ой хоч же я тацька, не тацька, таки моя врода козацька 1128. Чом на тобі, кавалеру, сорочка не біла? Ой чи біла, чи не біла, то тобі не діло 106. Ой чи змита, чи не змита, аби не побита 57. Ой чи пити, чи не пити, чи по столу покотити 1105. А вже буде, чи не буде, — з хорошою легче буде 31. Люблю, не люблю, — що ж тобі питати 89. Люди роблять, не роблять, та й хорошенько ходять 119. Хоч убога, не убога, та в батька дитина 170. Хоч хочете, не хочете, — треба привикати 7. Чи спав, чи не спав, — третього дня в полудні встав 1172.

Ця форма повторення з *не* дуже часта взагалі в живій українській мові, чому часта вона й по творах найрізніших письменників. Так, у Р. Леонтовича: „На прю“ 1937 р. ст. 88 читаю: Впав, не впав, але гарний хлопець.

Або ще такі форми з *не*: З тобою говорю та й не наговорюся 103. Терен, терен, та не хміль, прийшов милий, та не мій 13. Ой у саду вишня, чому не черешня, кохалися-любилися, чому ж не беремся 121. З дівчиною ніч простою, — не наговорюся 131. Не так голос, не так голос, як тихая мова 1123.

Шевченко глибоко знав народні пісні, знав усі форми повторення й на кожному кроці вживає їх у своїм „Кобзарі“. Подам тут тільки деякі з них:

а. Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю, рости, рости, тополенько, все вгору та вгору 40. Періщили, періщили, аж пір'я летіло 70. А тому, тому на світі 30. У гаю, гаю вітру немає 72. Недавно, недавно у нас в Україні 10. Сумно, сумно серед неба 91. Довго-довго все йшла 23. Ледве-ледве дише 14. Поглядає — нема, нема 15. Слава не поляже, не поляже, а розкаже 45. Як би то ви встали, встали, подивились 78. А Україна навіки, навіки заснула 126.

б. Вітре буйний, вітре буйний, ти з морем говориш 7. Доню моя, доню моя, цвіте мій рожевий 17. Думи мої, думи мої, лихо мені з вами 50. Найди її, найди, привітайся 17. Найду свою жінку, найду жінку, почастую 50.

в. Буде лихо, буде! 21. Знаю його, знаю! 22. Згада козак Гетьманщину, згада та й заплаче 50. Гине шляхта, гине 88. Гомоніла Україна, довго гомоніла 90. Біга Катря боса лісом, біга та голосить 30. Згадаю Енея, згадаю родину, згадаю — заплачу 11.

г. Заплаче злодій, лютий злодій 10. Прийми мою мову немудру, та щиру, прийми, привітай 10. 11. Нехай усміхнеться душа на чужині, хоч раз усміхнеться 11. Плач же, серце, плачте, очі 32 Маєш крила, маєш силу 53. А за раду — спасибі вам, за раду лукаву 61. Літа орел, літа сизий понад небесами, гуля Максим, гуля батько степами, лісами 83.

Народня мова знає найрізніші форми повторення слова, але я подав тут тільки найчастіші з них.

Іван Огієнко.

Як навчати правопису.

Кожний, хто мав нагоду вчитися сам, або вчити когось якоїнебудь мови, знає, які труднощі натрапляються при навчанні правопису. Знають це головно вчителі рідної мови. У навчання правопису треба вкласти багато труду, а висліди часто дуже мізерні.

В чому лежить трудність навчати правильно писати? Поперше, в самому предметі, подруге, в тому, що при навчанні правопису часто послуговуємось злим методом. Звичайно вважається, що найкращий спосіб навчити когось ортографічно писати — це диктант. Але досвід показав, що цей метод не веде до цілі, навпаки — він часом шкідливий. Тому то останніми часами взялися за випрацювання методу, що влегшив би навчання правопису. Цей новий метод спирається на досвідній дидактиці та знанні психології дитини.

Отож, праця в цьому напрямі показала, що найкращий метод — це переписування текстів і то не друкованих, а писаних, або хоч би зближених формою літер до письма.

Чому якраз цей метод найкращий? Щоб це зрозуміти, слід застановитися, що таке людська мова? Людська мова — це спосіб думати при допомозі звукових символів — слів. Язиковий спосіб думати основується на тому, що з позаязиковими виображеннями (виображення предметів, понять, цих і т. п.) лучимо виображення звуків або їх сполук. Отже, слово, як виразник думки, розбивається на два складники: 1 складник позаязиковий, — цебто виображення реального предмету, й 2 язиковий — символ того позаязикового виображення. Коли займемося аналізою язикового (мовного) виображення, то переконаємося, що воно складається з виображень звучневих (фонетичних), т. зв. фонематів, та виображень письмових (графічних), т. зв. графематів. Бо кожне слово можемо передати при допомозі звуків (мови), або при допомозі значків, літер (письмо). Коли ж тепер ближче прослідити фонемати, то виявиться, що вони складаються з вражень слухових, які відбираємо вухом, і м'язево-рухових, що їх виконують підчас говорення мовні знаряддя. Коли ж взяти графемати, то вони складаються з вражень зорових (коли читаємо написане) і м'язево- рухових (рух руки при писанні).

Отже, язикове виображення складається з:

фонемати	1) виображ. виговорних, цебто рухів знарядів мови.
	2) виображ. слухових.
графемати	3) виображ. графічних, цебто рухів рук при писанні.
	4) виображ. зорових, що їх відбіраємо при читанні.

Підстава писання — це рухи м'язеві руки. Бачимо це з того, що деякі люди мають недугу т. зв. аграфію. Вона не позволяє їм писати, хоч колись вміли це робити. Вони знають вигляд літер, уміють їх читати, але не можуть виконувати відповідні рухи, щоб їх написати.

В навчанні правопису прямуємо до того, щоб писати добре, не приводячи на думку правописних правил. Знаємо дуже добре, що знати напам'ятъ правила — це ще не значить вміти ортографічно писати, так само, як знати граматичні правила, це ще не значить вміти добре говорити якоюсь мовою. Прямуємо до того, щоб писати добре, не усвідомлюючи собі правописних правил, щоб писати автоматично, з привички.

Який психічний процес відбувається при писанні? З уже сказаного знаємо, що виображення позаязикове можемо віддати його символом-виображенням язиковим двома дорогами: письмово та слухово. При писанні переходимо від виображення позаязикового до графічного (письмового) або за посередництвом виображень слухових, коли пишемо те, що чуємо, або зорових, коли пишемо, що бачимо.

Але досконале писання полягає на тому, що пишемо те, що думаємо, цебто прямуємо до того, щоб дійти від виображення позаязикового безпосередньо до виображення графічного (письмового). Стараємось виминути посередництво виображень слухових, чи зорових. Але

щоб цю досконалість осягнути, мусимо перейти через цілий ряд відповідних вправ. Зразу мусимо згодитися на посередництво виображень слухових чи зорових. Йде про те, котра дорога краща.

Хтось може сказати: наш правопис фонетичний, цебто пишемо так, як вимовляємо, отже немає різниці між тим, чи від позаязикових виображень доходимо до письмових за посередництвом зорових, чи слухових, бо зорові = слуховим. Але це тільки позірно так, бо наш правопис не зовсім фонетичний. Візьмімо кілька прикладів, пишемо: кни*ж*ка, вимовляємо: кни*ш*ка; вели*к*день вимовляємо вели*ґ*день, про*с*ьба, фонет, про*з*ьба; во*в*к фонет. во*у*к, те*ж* фонет. те*ш* і т. д., а мільйон, багатство, кращий, пишуть на різні лади.

Отже, коли б ми при навчанні ортографії послугувалися диктатами, цебто доходили від позаязикових виображень до графічних через слухові, то дійшли б до помилкових вислідів тому, що дуже часто в нашому правописі означуємо не ті звуки, що їх вимовляємо, нпр.: кни*ш*ка // кни*ж*ка. Тут правопис іде в розріз із вимовою *ш* // *ж*. Бачимо, що виображення слухові стали б навіть за перешкоду.

Тому то, навчаючи правопису, мусимо передавати виображення позаязикові на писаневі, спираючися на виображеннях зорових, а не слухових. Через те навчання правопису треба сперти на переписуванні, а не на диктаті.

Текст, що на ньому вчимося писати, мусить мати букви, що виглядом зближалися б до письма, щоб процес лучити виображення зорові з графічними йшов безпосередньо, а не зупинявся ще на перекладанні виображень буков друкованих на писані. Текст треба читати уважно, зо зрозумінням. Не можна переписувати механічно, бездумно, бо така праця не дасть вислідів. Так само не переписувати літеру за літерою, але схоплювати цілість слова, усвідомлювати собі поодинокі букви у їх зв'язку в цілому слові. Текст повинен становити якусь одну логічну цілість, а не складатись із поодиноких слів чи речень без жодного зв'язку. Важне теж, щоб був цікавий для молоді. Щоб діти краще опанували правопис, добре лучити ортографічні вправи зо словотворенням: кни*ж*ка, кни*ш*ка, кни*ж*-ечка, про*с*ьба, про*з*ьба, про*с*-ити.

Правописні правила теж сповняють важну ролю, але тільки допомічну. Не можуть бути ціллю самі в собі. Вартість їх лежить у тому, що дають орієнтаційні вказівки й котролюють написане.

Стрий. М-р Володимир Барагура.

З первопочинів світу.

1 і 2 розділи Книги Буття.

Добрий переклад св. Письма — це ознака повного культурного життя дозрілої нації. Кожна нація пильнує перекласти св. Письмо, поперше, якнайвірніше з його первооригіналу, подруге — перекласти якнайкращою літературною мовою, і потретє — поширити цей переклад у найгустіші маси людські. Робиться це для того, щоб народ навчався не тільки найвищої християнської правди, але щоб він навчався водночас і найкращої своєї літературної мови. Скажемо, англійці та німці цілі віки навчалися своєї літературної мови власне з перекладів св. Письма.

Книги Старого Заповіту ми маємо в двох новіших перекладах — давніший П. Куліша та новіший — о. д-ра Яр. Левицького (з 1933 року, тільки П'ятикнижжя Мойсея). Переклад П. Куліша занадто далеко відбігає від єврейського оригіналу, дуже часто зовсім невірний, бо не зроблений із першоджерела, але він писаний для свого часу дуже доброю літературною мовою. Це провина нації, що вона не дала до рук поколінням цього перекладу, щоб навчалися й зразкової мови!

Новий переклад Мойсеєвих Книг о. Яр. Левицького зроблений не з оригіналу, і навіть не з грецького перекладу, а вже аж із Вульгати, — це всупереч

усім традиціям українського народу! Переклад о. Яр. Левицького дуже невірний, а до того писаний місцевою нелітературною мовою.

Недавно появився переклад Псалтиря Варшавського Наукового Інституту, зроблений за старою московською ортодоксійною традицією. Кращі ієрархи та вчені російські десятки літ боролися за переклад Старого Заповіту з його праоригіналу еврейського, а не грецького, як відомо — дуже невірного перекладу. І добилися того, що тепер мають російський переклад головно з мови еврейської. Варшавський Науковий Інститут вернувся до старих московських традицій і дав переклад (часто дуже невідповідний) з мови грецької.

Ніби виключну канонічність грецького тексту в Росії підтримував силою тільки царський уряд. Боротьба проти цієї нелогічности зайшла була так далеко, що р. 1858-го навіть московський митрополит Филарет написав таке: „Вселенская Церковь ни на какомъ соборѣ, ни черезъ кого изъ св. Отцевъ не изрекла такого правила, чтобы въ изъясненіи Священнаго Писанія держаться исключительно текста семидесяти толковниковъ, съ устраненіемъ текста еврейскаго“ (див. Проф. Ѳ. Елеонскій: По поводу 150 лѣтія Елисаветинской Библіи, 1902 р.).

Як бачимо, — ми ще не погодилися навіть про праджерело своїх перекладів. Ми цих перекладів не пускаємо в народню гущу, а тому вони позістаються без жодного впливу на нашу літературну мову. Це сумне явище, що не дає змоги нашій літературній мові нормальніше розвиватися, як не дає змоги широким масам глибше й правдивіше християнізуватися.

Нижче подаю свій переклад двох початкових розділів із Біблії, із Книги Буття (по-євр. Berešit), — вони величні своїм змістом, бо торкаються первопочинів світу. Зробив я цей переклад із еврейського праоригіналу, пильнуючи якнайвірніше віддати його, а разом із тим віддати його сучасною літературною мовою. До перекладу подаю замітки для ліпшого зрозуміння еврейського тексту. Часом рівняю з перекладом К. (Куліша) та о. Л. (Яр. Левицького).

В українській літературі не було ще перекладів із давньоеврейського оригіналу, — мій переклад (цілого Старого Заповіту) буде перший, і вже тому він заслуговує на спокійнішу оцінку фахівців. Те, чого нема в оригіналі, а що потрібне для кращого зрозуміння тексту, подаю в цілому світі прийнятим способом — курсивом (писаним письмом).

1. Створення світу.

1. 1. В початку́ Бог створив[1] небо
й землю.
2. А земля була зо́всім пуста[2] та по-
рожня[3], і те́мрява над праокеаном[4], і
Дух Божий[5] носився[6] поблизу поверхні[7]
води[13].
3. І сказав Бог: „Хай станеться світ-
ло!“ І сталося світло[8].
4. І побачив Бог світло, що добре
воно, — і Бог відділив поміж світлом
та поміж те́мрявою[9].
5. І Бог кликнув на світло: День[10],

---

[1] Євр. bara — створив. [2] Євр. tohu — з о в с і м пусте й порожне місце; перекладати тільки „порожня“ — мало. [3] Євр. vohu значить майже те саме, що й tohu. [4] Євр. tehom неясне, — це те, з чого повстав океан, праокеан; таким чином, за Біблією, праокеан — початок життя, а це згоджується й з науковими дослідами; tehom іще перекладають: безодня, хаос. [5] Цілий перший розділ книги Буття елогістичний, цебто в нім згадується тільки Elohim Бог, а не Jehovah Господь. [6] Євр. merachefet, дієприкметник, дуже неясний, звичайно перекладають: носився близько, *ἐπεφέρετο*, ferebatur, але це зовсім не віддає євр. слова merachefet, що значить „висиджувати яйця як квочка“, може було якесь давнє оповідання про створення світу, як висиджування. [7] Євр. al pene hammajim — на обличчі води, тут — на поверхні води, над поверхнею води. [8] К. неправильно: „Настань, світе“; Л. невідповідно: „Нехай *буде* світло. І *настало* світло“, бо в евр. jehi — vajjehi один і той сам пень. Євр. or — це „світло“, а не „світ“, як перекладає К. [9] Євр. vajjavdel Elohim ben haor u ven hachošech дуже яскраве: „Відділив Бог п о м і ж світлом та п о м і ж темрявою“; у К. зовсім неясне: „розлучив світ із темрявою“, а в Л. бліде: „відділив світло від темряви“; цікаво, що К. і Л. пропустили тут слово „Бог“, а воно є і в евр., і в гр. тексті. [10] В евр. тексті дуже образово: кликнув (vajjikra), слово „День“ (jom), в евр. відмінок називний; у К. недобре: назве. Що vajjikra це „кликнув“, пор. Буття 26. 9: „І кликнув (vajjikra) Авіме́лех Ісхака“. Пор. ще наше: „Як тебе к л и ч у т ь“, чи: „як тебе к л и к а т и“?

а на те́мряву кликнув Він: Ніч. І минув вечір, і минув ранок, — день перший[11].

6. І сказав Бог: „Нехай станеться твердь[12] посеред води, і нехай відділяє вона між водою й водою“[13].

7. І Бог твердь учинив[14], й відділив між водою, що під твердю вона, й між водою, що над твердю вона. І сталося так.

8. І кликнув Бог: „Небо“ на твердь. І минув вечір, і минув ранок — день другий.

9. І сказав Бог: „Нехай ізбереться вода[15] спопід неба[16] до місця одно́го, й нехай суходіл стане ви́дний“[17]. І сталося так.

10. І кликнув Бог на суходіл: „Земля“, а на місце зібра́ння води кликнув Він: „Море“. Й Бог побачив, що добре *воно*.

11. І сказав Бог: „Нехай земля вродить траву, ярину́[18], що насі́ння вона розсіває, дерево овоче́ве, що за родом своїм плід приносить, що в ньо́му насіння його на землі“. І сталося так.

12. І земля траву видала, ярину́, що насіння вона розсіває за родом її, і дерево, що насіння його в нім за родом його. Й Бог побачив, що добре *воно*.

13. І минув вечір, минув ранок, — день третій.

14. І сказав Бог: „Нехай бу́дуть світила на тверді небесній для відді́лення поміж днем і поміж ні́ччю, і нехай вони

[11] Євр. доба починалася з вечора (як тепер євр. субота починається з вечора п'ятниці), тому: „і минув вечір, і минув ранок“. Євр. jom echad — день один, але echad у ряді інших порядкових числівників сам стає порядковим, тому в Л. „день один“ невідповідно. [12] Євр rakia — щось убите, утоптане, тверде, лат. firmamentum, гр. *στερέωμα*. [13] Євр. majim — це форма двійного числа, по-нашому „вода“, а не „води“, і нема потреби вживати тут множини; так само šamajim — двійне число, небо (старе „небеса)“. [14] Євр. vajjaas — учинив, а не „створив“, як дають К. і Л.; для „створив“ євр. Біблія дає слово bara. [15] У К. неправильно: „зберись, водо“. [16] Євр. mittachat haššamajim — спопід неба; у К. і Л. неправильно: під небом. [17] Недобре у К: появися, суходоле, і в Л: нехай явиться суша; в євр. не явиться, а „стане видний“. [18] Євр. deše, esev — траву, ярину, обидва вирази дуже близькі, синонімічні; у Л. „траву, що зеленіє“ не відповідає євр. тексту.

станудь знака́ми, і часами уста́леними, і днями, й рока́ми.

15. І нехай вони стануть на тверді небесній світилами, щоб світить над землею“. І сталося так.

16. І вчинив[14] Бог обі́два світилі великі[19], — світило велике, щоб воно панувало над днем, і світило мале[19], щоб воно панувало над ні́ччю, також зорі.

17. І Бог умістив їх на тве́рді небесній, щоб світили вони над землею,

18. і щоб панували над днем та над ніччю, й щоб відділювали поміж світлом та поміж те́мрявою. Й Бог побачив, що добре *воно*.

19. І минув вечір, і минув ранок, — день четвертий.

20. І сказав Бог: „Нехай вода ви́роїть[20] дрібні істоти, душу живу, і птаство, що літає воно над землею під небесною твердю“[21].

21. І створив Бог великії риби, й всяку душу живую повзю́чу, що її вода ви́роїла за їх родом, всяку пташи́ну крилату за родом її. Й Бог побачив, що добре *воно*.

22. І поблагословив їх Бог, кажучи: „Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте воду в морях, а птаство нехай на землі розмножа́ється“.

23. І минув вечір, і минув ранок, — день п'ятий.

24. І сказав Бог: „Нехай видасть земля живу душу за родом її, скотину й повзю́че, й земну́ звірину́ за родом її“. І сталося так.

25. І вчинив[14] Бог земну́ звірину́ за родом її, і скотину за родом її, і все зе́мне повзю́че за родом його́.

[19] На основі цього місця в Талмуді твердиться, що Бог спочатку сонце й місяця вчинив був однаковими, але місяць ніяк не міг погодитися з сонцем і пішов до Бога на скаргу; Бог розсудив так, що місяць став меншим. [20] У Євр. išrecu — надзвичайно мальовничий вираз: нехай зароїть, нехай вироїть, як рій пчіл; у Л. „нехай видадуть“ зовсім бліде; цікаво, що й сучасна наука виводить живе з води; у К. поетично: „заграйте, води, душами живими“. [21] Оце джерело, звідки — через скорочення — в Старім і Новім Заповіті птахи звуться „небесними“, — треба: піднебесні або просто „повітряні“, бо еврейське небо зачиналося зараз над землею; вираз „птахи небесні“ дуже баламутний, бо невправний читач приймає їх за анголів.

2. Створення Людини.

26. І сказав Бог: „Учинімо[22] Людину[23] за óбразом нашим, *щоб* як наша подóба *була*, й хай панують[24] над мóрською рибою, і над птаством повітряним[21], і над скотиною, й над усею землею, і над усім повзючим, що повзé на землі“.

27. І Бог на свій óбраз Людину[23] створив[25], на свій óбраз її Він створив, як самця та самицю[26] створив їх.

28. І поблагословив їх[24] Бог, і сказав Бог до них: „Плодіться й розмножуйтеся, і напóвнюйте землю, здобудьте[27] її, і пануйте над мóрськими рибами, і над птаством повітряним[21], і над кожним повзючим живим на землі“.

29. І сказав Бог: „Ото дав Я вам всю ярину[18], що вона розсіває насіння, що на цілій землі, і кожнеє дерево, що плід дерева в нім, що вони розсівають насіння, — нехай буде *це* вам на їду.

30. І зéмній усій звірині і цілому птаству повітряному, і кожному, що повзе на землі, що душа в нім жива, — ціла зéлень ярúнна[18] *для них* на їду“. І сталося так.

31. І побачив Бог все, що вчинив. І ото, — вельми добре *воно!* І минув вечір, і минув ранок, — день шóстий.

3. Друге оповідання про створення світу[28].

2. 1. Й були скінчені небо й земля, і всі їхні світúла[29].

2. І скінчив Бог дня сьóмого працю Свою, яку Він учинив. І Він відпочив у дню сьомім від цілої праці Своєї, яку був учинив.

3. І поблагословив Бог[30] день сьомий, і його освятив, бо в нім відпочив Він від цілої праці Своєї, яку, чинячи[31], Бог був створив.

4. Це ось історія[32] неба й землі при їх створенні[33], в дні, як Госпóдь Бог вчинив[34] небо й землю.

5. Й не булó на землі жодної польової рослúни, і жодна яринá польова не рослá, бо на землю дощу Госпóдь Бог не дадав, й не булó чоловіка, щоб порати землю.

6. І пáра[35] з землі піднімалась, і поїла всю[36] землю.

4. Друге оповідання про створення Чоловіка. Рай.

7. І вформував[37] Госпóдь Бог порох з землі на Чоловіка. І віддих життя вдихнув в ніздрі[38] його, — і став Чоловік живою душею.

8. І садкá[39] насадив Господь Бог ув Еде́ні на сході, і там помістив Чоловіка, що його вформував[37].

9. І зростив Господь Бог із землі кожне дерево, принáдне на погляд і смачнé на їду, і дерево життя посеред садкá, і дерево знання́ добра й зла.

10. І річка з Едену виходить, щоб поїти садкá. І звідти розділюється і стає чотирьомá початками вона.

[22] Євр. naaseh — учинім, а не „створім“, як у К. і Л. [23] Євр. adam — людина, не конче чоловік; з цього adam через непорозуміння греки зробили Адама! Див. 42. прим. [24] Євр. ve jirdu — нехай панують, множина, дуже важливе місце, бо свідчить про створення чоловіка та жінки разом (?); взагалі ж у першій редакції створення світу (цебто в 1-м розділі Книги Буття) нічого не говориться про окреме створення жінки. [25] Євр. vajjivra — створив. [26] Євр. zachar u nekevah — самця й самицю (а не чоловіка й жінку), пор. кн. Буття 6.19: Бог наказує Ноахові взяти до себе до скрині зо всього живого подвоє: „zachar u nekevah“ — самця й самицю. [27] Євр. chivšuha — здобудьте, підбийте, опануйте; у Л. володійте“ не точно. [28] Другий розділ книги Буття сильно різниться від першого, — це друга версія, де маємо звичайне Jehovah Elohim — Господь Бог, а не саме Elohim, як у розділі першім. [29] Евр. cevaam — „військо небесне“, цебто: сонце-місяць-зорі, небесні світила; невідповідно в Л. (прикрасу) й К. (воїнство).

[30] У Л. це слово опущене; в євр. і гр. тексті воно є. [31] Євр. la asot (для чинення, щоб чинити) чи не зайве вставлення. [32] Євр. toledot — потомки, роди, історія родів, історія, утворення; у К. і Л. „початок“ не точно. [33] Євр. be hibbaream; у Л. „коли вони сталися“ значна помилка, а може й єресь, бо небо й земля створені (Богом), а не „сталися“. [34] Євр. be jom asot — у день учинення; у К. і Л. неправильно — сотворення. [35] Євр. ed — хмара, пара, джерело, хвиля, поток. [36] Євр. kol-pene haadamah — все обличчя землі, цебто всю землю. [37] Євр. vajjicer — надзвичайно важливе місце: не створив, а вформував; євр. текст подає: „І Господь Бог уформував земний порох на Людину“. [38] Євр. be apav — у ніздрі, а не „в лице“, як неправильно у Л. [39] Євр. gan be Eden — садок ув Едені, в Талмуді — рай; у Л. „рай розкоші“ невідповідне, треба або „рай“, або „садок розкоші“, або „садок ув Едені“. Слово Eden за грецьким переробили на Edem, ніби „розкіш“.

11. Йменння одно́му Пішо́н[40], — ото́чує він цілу землю Хаві́ла, що там золото.

12. А золото тієї землі добре; там бделій і камінь оникс.

13. Ім'я ж другої рі́чки Гіхо́н, — вона оточує цілий край Етіо́пії.

14. А ім'я річки третьої — Тігр, — вона протікає на сході Ашшу́ру. А річка четверта — вона Евфра́т.

15. І взяв Господь Бог Чоловіка, і в Еде́нському са́ді вмістив був його, щоб по́рав його та його доглядав.

16. Й наказав Господь Бог[41] Чоловікові[42], кажучи: „Із кожного дерева в саді їсти — ти їстимеш.

17. Але з дерева знання добра й зла — не їж ти від нього, бо в день їжі твоєї від нього померти — помреш[43].

5. Єва.

18. І сказав Господь Бог: „Не добре, щоб буть Чоловіку само́тним. Учиню[44] йому поміч, подібну до нього".

19. І вформува́в[37] Господь Бог із землі всю польову́ звірину́, і все птаство повітряне, і до Чоловіка[42] привів, щоб побачити, як він їх кли́катиме. А все, як покличе до них Чоловік, до живої душі — воно йменння його́.

[40] Євр. Pišón; греки не знають *ш*, тому передали це *Φεισῶν* (вимовляли Pison); але ж ми маємо і *ш*, і чисте *п*! [41] Ці слова дає євр. і гр. текст, їх нема в Л. [42] Євр. haadam, гр. текст тут уперше дає *'Αδὰμ*, а звідси й пішло ім'я Адам. Повстання зовсім неслушне, бо євр. adam визначає „людина", „чоловік"; колиб це adam було власне ім'я, то евреї мали б його, а між тим вони його й тепер не мають зовсім; євр. родівник ha ніколи не ставиться при власному імені, а тут якраз маємо haadam, а це свідчить, що це не власне ім'я. [43] Євр. mot — tamut „померти — помреш", (пор. в вірші 16: „їсти-їстимеш"), це відомий гебраїзм, де інфінітив звичайно відкидається, якщо не заховуємо цілої форми; переклад Л. „смертю помреш" за гр. текстом — недоладній (а чим ще можна померти, крім „смертю"?).

20. І закликав Чоловік імена́ всій скотині, і птаству повітряному, і всій польовій звірині. Але Чоловікові помочі Він не знайшов, щоб подібна до нього була́.

21. І вчинив Господь Бог, що на Чоловіка був спав міцни́й сон, — і заснув він. І Він взяв одне з ре́бер його, і м'ясом замкну́в замість нього.

22. І розбудува́в[45] Господь Бог те ребро́, що був взяв з Чоловіка, на жінку, і привів її до Чоловіка.

23. І сказав Чоловік: „Цим разом[46] вона — кість від костей моїх, і тіло від тіла мого́. Вона Чоловіковою[47] бу́де зватись, бо взя́та вона з Чоловіка.

24. Покине тому́ чоловік свого батька та матір свою[48], та й приста́не до жінки своє́ї, — і стануть вони одним тілом".

25. І були́ вони двоє нагі, Чоловік і його жінка, й вони не соро́милися.

6. Ще згадка про створення Людини.

5\. 1. Оце книжка нащадків Людини. Того дня, як створив Бог Людину, Він її учинив на подобу Свою.

2\. Самцем і самицею[26] їх Він створив, і поблагословив їх. І в той день, як були вони створені, кликнув[10] Він їхнє ім'я: Людина[49].

З давньоєврейської мови переклав Іван Огієнко.

[44] Євр. eeseh — вчиню (перша особа однини), а не створім (перша особа множини), як у тексті грецькім та латинськім. [45] Євр. vajjiven — збудувати, розбудувати, а не „сотворив", як у Л. [46] Євр. happaam, у Л. чомусь опущено. [47] Тут у Євр. тексті гра слів: iš — чоловік, а вона, що з чоловіка — iššah, цебто чоловіциця, в польськ. було б: mąż-mężatka. [48] Євр. et-immo матір свою, так і в тексті грецькім, а в Л. нема „свою" — за Вульгатою. [49] Євр. adam — людина, чоловік, гр. *'Αδάμ*; див. примітки 23 і 42.

Лицарі на спочивку[1].

Займище Сокири й його спільників — це були широкі, скільки оком скинеш, пологи, з трьох боків оточені густим мішаним лісом, з пишною оболонню, положеною все ж таки досить високо над річкою. Отже, хіба за найбільшої поводі могла вода поняти тую оболонь, та й то, мабуть, злегка. Не зважаючи на це, хуторські хати з усяким

[1] Це розділ із нового історичного роману С. Черкасенка: „Блиснем шаблями, як сонце в хмарі" (роман цей — продовження роману „Пригоди молодого лицаря"). Роман писаний зразковою літературною мовою. Редакція.

іншим господарським будуванням по дворах, городи, садки, токи тощо бачно уряджені були на підвищенні під са́мим лісом, хоч і недалеко від берега. Посеред хутора стояла найбільша й найкраща, вкрита очеретом, рублена хата само́го основоположника цієї осади, з красним піддашшям над ґанком та з мальованими віконницями, з молодим вишником і квітником перед нею, та з оборою, клунею, стайнею, хлівами, коморою, током, ожередами соломи й сіна за нею; за цим усім був великий горо́д. І хату і всю селитьбу огорожено було міцним, гарним частоколом.

По один і по другий бік Сокириної селитьби так са́мо урядилися по дві селитьбі інших канівчан. Різнилися вони від Сокириної тільки тим, що хати були трохи менші, та й побіля хат усе й усього було менше, й усякий, хто вперше попадав на хутір, одразу міг з одного погляду зміркувати, де са́ме та вісь, що коло неї обертається все хуторське життя.

Без обрад, без виборів, якось само́ собою сталося так, що вся невеличка сокиринецька громадка визнала зверхність Сокирину над собою й уважала старого запорозького діда за свого старшо́го й навіть за суддю. І старий вояка нераз добротливо сміявся з цього свого старшинува́ння.

— А що, синку, — говорив він при всіх Павлові, — перебіг ти мені дорогу до отаманува́ння на Січі, а тепер я тобі віддячив: корись, хоч не хочеш, а то звелю до гармати прикувати!...

Всі сміються було́, й тільки Василиха, що, як то кажуть, дух за сином ронила, озветься було́ ніби сердитим словом:

— І таке вигадає — півтора людського!... Коваль вирискався... Краще язика свого́ прикував би до чо́гось, не дарма ж люди кажуть: не кується, дак плещеться.

— Не коваль, стара, — піддрочував старий запорожець, — не коваль, а сам кошовий!

— Аякже, чи не кошовий! — не мовчала Василиха. — Кошовий, бо остався на кошу.

Хуторяни були люди працьовити, згідливі, тихомирні, тому й Сокирі рідко доводилося виступати за суддю. А коли й виникала вряди-годи якась незгода між ними, чи теє непорозуміння, то суд був дуже про́стий. Сокира запрошував обох сусідів у хату, велів невістці подати на стіл по чарці й закусити, а коли „жалобливая сторона і отпорная“ випивала по одній, по другій, а далі, мовляв, ще й ще на ще, суддя тим часом, незавважно для позивальників, то тим, то іншим питанням справляв тихомирну бесіду на предмет незгоди, обмірковуючи його з усіх боків разом із ними й разом же таки вишукуючи в розмові способу, щоб його якось залагодити, не скривдивши ні тієї, ні другої сторони. Дивись, поки там трохи підкріпилися, вже й справа ставала для всіх ясна, й позивальники дякували за хліб, за сіль, за пораду, зніяковіло перепрошували, що полізли турбувати поважну старість нічо́го не вартими дурницями, наче діти, й при́язно розмовляючи, розходилися з двору. Старий тільки посміхався, попихкуючи люлечку, й кидав їм услід:

— Нічо́го, нічо́го, яка там турбація... Ходіть собі здорові, а сваритися не треба, — навіщо?... Адже згода будує, а незгода руйнує... Нехай наші вороги сва́ряться!..

Інша річ була́ з баба́ми. Та й не звик старий, або краще — одвик за двадцять років козакування розбиратися в жіноцьких відносинах і сварках. А до цього ще й отой запорозький зви́чай — вважати жінку за істоту нижчого розбору — ще не видихався зовсім із старого. Тому й жіноцьких сварок та непорозумінь ніколи він не брав поважно. Коли прибігали до нього, кричучи й галасуючи на все займище, жінки, й прохали, щоб він розсудив їх, то Сокира запалював люльку, сідав на призьбі й говорив:

— Ну-ну, розказуйте, за що глека розбили.

Молодиці, чи там баби, розмахуючи руками, одна поперед другої починали виливати перед старим січовим дідом свої скарги й гризоти. Говорили, як звичайно, обидві разом, сварячись і перебиваючи одна о́дну, а він, пихкаючи люлечку, терпляче слухав мовчки, й тільки ледве помітні бісики сміху в старечих,

але ще гострих очах свідчили, що „суддя“ просто розважається на дозвіллі. Міг так слухати, не обізвавшись ані словом, без кінця-краю. Жінки, висипавши гамірливо перед ним усе, що накипіло на серці, й охрипши від крику, як з перепою, та втомившись і захекавшись від злости, завсіди якось разом уривали й з подивуванням сердито витріщалися на „суддю“, а по хвилі — одна на одну, ніби питаючи одна в одної, що це за химерний суд, і чого старий дундук мовчить та тільки посміхається.

— Чого ж ви мовчите, діду? — обидві мокрим рядном накривали старого.

— А ви хіба вже все розказали? — питав він, спокійно вибиваючи об чобота люльку й добуваючи з кишені кисета з тютюном, щоб ізнов її набити. — А я так і не розібрав нічого. Ану, розкажіть ще раз з початку...

Молодиці раптом догадувалися, що дідусь кепкує з них, і обидві разом наскакували на нього, забувши й про своє ворогування:

— Як то ще раз?!.. Та що в нас час позичений, чи як, що будемо отут до вечора вам розказувати?.. Десь хата — двері настіж, малі діти пищать, а ви — ще раз!.. Гарно розсудили!.. До кого ж нам удатися?..

Край „судові“ завсіди клала Василиха.

— Він розсудить, аякже! — говорила стара, виходячи на ґанок. — Знайшли розсудця... Йдіть краще в хату, то може до чогось і договоримось.

Молодиці кидали Сокиру й бігли до старої. Вона впускала їх у хату, щось там з ними балакала, покликавши до обради ще й сваху Обеременчиху, Павлову тещу, й за якусь годину втихомирені молодиці поспішали додому, лагідно розмовляючи, немов би й не сварилися ніколи.

Старий лицар ускосом дивився їм у слід і глумливо посміхався.

Такі зрідка сварки й суди виникали здебільша знечев'я: люди жили в достатках, усього було здобіль, тісноти не було жодної, тож і зачіпатися доводилося рідко. І правду старий говорив про сокиринецькі позви:

— У нас коли й посваряться іноді сусіди, то тільки за масляні вишкварки.

Павло й хліб робив і господарював у дворі так само запопадливо, але спокійно й розважно, як і воював давніше. Велика сила не вміщалася навіть у його велетенськім тілі й шукала виходу. Аж любо та весело було дивитися, коли, бувало, восени або на весні, іде він за плугом, ухопившися дужими, залізними руками своїми за чепіги. Не раз, було, питають, сміючись, один в одного сусіди; чи то бики тягнуть здоровенного, незграбного плуга, чи сам молодий хлібороб власною силою пхає його поперед себе, мов порожню грабарку, одвертаючи широченні скиби чорної, блискучої від заліза, цілинної землі?.. Оре, було, та тільки весело погукує на погонича:

— Ану, бадьоріш, бадьоріш, Андрійку!..

І так у всякому ділі: люди з натуги тієї потом миються, а йому в забаву. Хто бачив Павла в Каневі парубком, або на Січі козаком, той не пізнав би в цій огрядній, високій, мужній та дужій, мов із спижу литій, постаті хліборобській колишнього завзятого, але разом і соромливого юнака. Свята земля й мирна праця коло неї зробили своє: відчайдушну голову його налили здоровим розумом і розважністю, молоде серце — тихою, міцною любов'ю до своїх, до рідної землі й краю, до рідного люду; а палку огневу душу — свідомістю свого становища й стану та повсякчасною готовістю без жодних вагань виконати, як буде в тім потреба, велику козацьку присягу — вмерти на полі боєвім за рідний край, за його волю й прадідівську віру. І ні він сам, ні батько його ніколи не забували, що вони — перше козаки, а тоді вже хлібороби. Не вважаючи, наприклад, на свою старість, Сокира ще мріяв про те, що старі кістки свої складе на спочив не тут, на хуторі, як звичайний собі гречкосій, а поляже в чистім полі в чеснім бою з ворогами, як правдивий лицар.

Щоб за господарською роботою й клопотами не забути й лицарського ремества та умілости, батько й син врядигоди на дозвіллі впоряджали на току справжні герці на шаблях. Дивитися на

ті герці збігалися всі сусіди, в кого не було на той час нагальної роботи. Тільки стара мати не могла звикнути до брязкоту й скреготу гострих шабель і завжди, під сміх своїх і чужих, ховалася в хаті, лаючи свого старого на чім світ.

— Отак, як бачите! — обурювалася Василиха, — на старість виграшки знайшов!.. Старе, як мале, — не сповна розуму... Думала, що поживе вдома полюдському й забуде оті свої запорозькі норови, а він ще й сина призводить на душогубство... Чи видав хто такеє, чи чував? — батько з сином знечев'я різатись завзялися! Пху на твою чубату голову!..

Невістка вибачливо посміхалася на свекрушині прокльони, а сваха брала стару під руку й умовляла не сердитись.

— Буде вам, свахо, гніватись: тільки серце ятрите. Все ж одно вони не послухають... Може їм це треба...

— Аякже, чи не треба! Їм потурай, то требові й кінця не буде: ще й нам з вами звелять одна в одну з мушкетів палити... Не дарма ж назбирали того добра...

Герць точився далі, шаблі сичали, як гадюки, скреготали, й Василиха з жахом затуляла вуха й тікала в хату, щоб і не чути цього. Обеременчиха, сміючись, поспішала за нею, щоб не лишати старої насамоті з її гризотою. Тільки Орися, Павлова дружина молода, держачи дитину на руках, стояла спокійно й з журною усмішкою стежила за лицарським змаганням двох велетнів. І ясним розумом і ніжним серцем жіноцьким знала вона, що криється за цими герцями, а знаючи — ще тісніш тисла до грудей своє немовля. Ні словечка ніколи ремства чи докору, — Боже крий!.. Так треба, а коли треба — то так повинно бути... І тільки палке, хоч може й позасвідоме бажання, або краще позасвідома полум'яна молитва бреніла в її матерній душі, щоб Господь милосердий віддалив, якщо не на безвік, то хоч якнайдалі, тую страшну хвилю, коли оці хатні безкровні герці та перенесеться в чисте поле й обернеться їх у жорстоку січу з ворогом. Не висловлювала цього ніколи, не думала навіть про це, — так треба, мовляв, — лише відчувала; й це відчуття накидало на її ясну, як літній погожий день, усмішку легеньку скорбну тінь.

Але кому найбільше втіхи було з отих герців на току, дак це Петрикові й Марійці. Йому йшов сьомий годочок, а їй п'ятий. Хлопчик був чорнявий, як жучок, а дівчинка білявенька, як шовковисте волоття, з оченятами, мов дві волошці в житті. Хлопчик у батька, дівчинка в неньку. Гралися й бігали завсіди обойко, мов прив'язані одне до одного: де одне, там і друге. Вони крутилися коло герцівників на певній відстані, забігаючи то з одного, то з другого боку, щось щебетали палко, захоплювалися не гірш за самих герцівників і сповняли повітря дрібним та рясним, як дзвіночки, сміхом. А запалившись часом, і сами хапалися за патички й ставали до герцю, поки сполохана мати не нагукає було, щоб покидали свої „шаблі", аби очей одне одному не повиштрикували. Дивилися люди й на малих і сміялися:

— Що то козацька кров, — казали, не встигло на ті ноженята зіп'ястись, а вже й воно до герцю... Чудасія!..

А ще більше втіхи було хуторянам, коли батько й син виводили з стайні окульбачених огирів, виїздили ними з двору на луки, на рівне, й розігнавши їх один проти одного, стиналися, здавалось, не на життя, а на смерть. Дух спирало в глядачів, коли розбуяні, гарячі коні, широко роздуваючи ніздрі й мечучи іскри налитими кров'ю очима, зводились на задні ноги, а старий і молодий лицарі намагалися без милосердя зарубати один одного гострими шаблями.

— І нехай Бог милує! — говорили жінки, — яке страхіття... Невже й на війні так ото?..

Чоловіки сміялися.

— Ні, мабуть, — казали, — там не б'ються, а чоломкаються з голомозим татарином чи турчином.

А то ще поставлять, було, серед луків опудало якесь і з усього розгону з коня беруть його на списа, тільки ногами та руками в повітрі затріпоче. Люди регочуть, а батько з сином, після вся-

кого такого наскоку на теє опудало, поважно про щось радяться, знову ставлять його й знову влучають у нього з коня списом.

Козацька справа — річ заметлива, тож нема нічого дивного, що хуторська малеча, бачучи часто ці лицарські вправи, сливе ні в що інше й не гралася, як тільки в війну „шаблями“ та „списами“.

С. Черкасенко.

Мова в творах М. Черемшини.

IV. Морфологія.

1. Родівник. Не тільки в розговірній мові дієвих осіб, але й у мові автора йменники мають при собі вказівного займенника: тот (з: тъ + тъ), що є, мабуть, останком родівника: тот світ, тот чорний ворон, будеш тим паном, тота буря, хата, Параска, сойка, тото молоденьке серце, тій пригоді, тоті хати, карабушки, дідові слова[1].

2. Відміна йменників. Чоловічий рід. Подаю тільки цікавіші форми: 1 відм. одн.: ненин кіптарь, файний онука; 2: дьиді, здикуторя; 4: дьидю, тількиий чес; 5: здикуторю, бадю, брє, панчіку; 6: ґаздов, дьидем, назирце, навкрадці. 2 мн.: двацять рік; 4. тільки роки; 6: лігма, зострахи; 7: на грудіх, у Кутіх, у чоботіх, на воротіх.

Жіночий рід. 1 відм. одн.: птаха. 4: по підборідь бере, керницу, лавицу, п'ятницу; 5: неню, Гуцулійо; 6: своєв темностив, смертев, однов ногов, фоєв; 7: на души, лавици, палици; 2 мн.: молитвів не договориш; 6: нічьми.

Середній рід. 6 відм. мн.: по плечіх.

3. Прикметники. Іменникові прикметники: лакім, свідім. Прикметники, утворені від іменників замість 2 відм.: на Ілащиній грушці, мамин кіптарь, мамин плач, за ненину душу, Гриць Климів, дєдева сердитість і т. і. Прикметники степенуються часткою май: май грубший і т. д.

4. Займенники. Єї, на ню, такимисми, своєв, цесу, тільки роки, тількиий чес, го, му, ми, ти, мнов, тобов, собов, нев, цев, тов, котров, яков; подвоєні займенники: цес, цесе, тот, тота, тото, тоті.

5. Двійня. Штирі голі стіні, дві слові, три в'язці, у мої дві темні гаврі.

6. Прислівники. Кілька цікавих прислівників: набитісько (людей), зострахи, лігма, наломом, переверці, потич (= коміть головою).

7. Відміна дієслова. З дієслівних форм у творах М. Ч. можна завважити такі особливості гуцульського говору: 1. Тверде *т* у 3. ос. одн. і мн. тепер. часу й 2. ос. мн. приказового способу: сокотит, дивит си, віддаст си, робит си, даст, залихословит си, умалит, кажет видют, кличут; озміт, вгатіт, берітже; *т* може й відпасти: 3 ос. одн. і мн.: діє си, возме си, ходє, прóсє, молє, роб'є. 2. Останки колишнього аористу: бих (быхъ), що в злуці з part. praet. act. II виступає в ролі умовного способу: кобих, абих, кобих си, просив бих ті, абис, ссав бис, та бис ссав, кобисми; умовний спосіб означає теж 1 ос. одн.: бим (> бы + мь), бис, би, бисмо, бисте, би. 3. Зложений минулий час (part. praet. act. II + есмь): так-сми, хребет єс, надєкував єс си, алес радив, пустив єс, рушила с, йшли-сми, кушіли-сми, нашосте си. 4. Безнаросткові дієслова: дам, есмь: даст, дасте, єм, єс, сми, сте, покии с, коли с. 5. Майбутній час твориться дієсловом „няти“, доданим до недоконаних діейменників: меш красти, меш кібзувати, не ме ходити, терпіти мемо. Дієслівні форми з *му*, *меш* і т. д. є і в інших укр. говорах, але в гуц. говорі ці форми можуть стояти й перед дієсловом так, як і зворотний займенник *си*. Форма *єс* може дочіплятися до всіх частин мови, нпр.: так-єс, хребет-єс і т. д. Цікаві дієслівні форми, нпр.: потинат (3 ос. одн.) — це мабуть вплив бойківського говору. Скорочений дієйменник теж трапляється, нпр.: кажіт, віточку, а дєкуват буде.

---

[1] Див. статтю І. Огієнко: Член в українській мові, РМ 1933 р. ст. 179-384, 429-434.

V. Загальна характеристика гуцульського говору.

1. Найзагальніше слухове враження, що його дізнаємо, — це м'якість, що причинилася до палаталізації, цебто фізіологічного піднесення й приближення цілої маси язика до переду усної ями. Психологічна причина цієї м'якости — це нахил гуцулів пеститися в мові, „солоденько" говорити, охота подобатися, голубити словами.

2. З голосних переважає звук *є* (прейотоване *е*).

3. Тільки голосна *а* належить до заднього ряду спіднього положення, але й вона часто переходить у голосівки переднього ряду високого положення.

4. Всі інші голосні належать до переднього й середнього ряду високого й середнього положення.

5. Усі приголосні м'якшаться. Навіть губні: *б*, *в*, *м*, *п*, *ф* не встоялися перед м'якшенням, головно в полосі стичности з покутсько-буковинським говором.

6. М'які приголосні причинилися до переходу голосних у передній ряд високого або середнього положення.

7. Гуцульський говір не знає подвоєння приголосних: *т*, *д*, *з*, *ц*, *с*, *л*, *н*.

8. Часто можна завважити в гуцулів улегшення в вимові, де потрібно більше енергії, нпр. вимова „саняку" зам. „сараку", бо *н* легше вимовити. як *р*. Тут теж лежить і причина переходу *д* > *н* згл. уподібнення *д* до *н* нпр.: порєнний зам. порєдний і т. д.

9. Останки родівника.

10. Залишки аористу.

11. Зложений минулий час.

12. Архаїчні форми.

13. Рухомий наголос.

14. Часта затрата цілих складів з причини говорити на віддаль.

VI. Складня.

1. По переченні *не* стоїть 4 відм. зам. 2 відм.: а дівку єї не лишєйте; не греби собі глину; не відривай унукам грінку від губи; не дав би шустку задурно; то я не знаю твій болєк; не даймо ґрунт; наш навєсніший тато не дав таке право.

2. 5 відм. зам. 1 відм.: але старий саняку шо зробит?

3. Подвовні йменники: гори-долини, до віку-життя, орле-соколе, дуби-євори, бадіки-свідки, жито-пшениця, трійло-зела, світлиця-веселиця, май-весна, щастє-урожай, ночі-бурі, злото-срібло, мед-горівку пити.

4. Подвійні дієслова: знати-пізнати, сповідати-не сповідався.

5. Прикметники мають спільний корінь з іменниками: як біль біла, любчіку любий, добродійко добра, смерть смертельна, чужий чужениця, сорокаті сороки, молода молодиця, краса красуня, краса красноока, ласа ласунка, і т. ін.

VII. Словарний запас.

Мова гуцулів дуже багата й різнорідна, як мальовнича природа їх гір та різноманітній їх одяг. Життя серед вічної краси в природі побуджувало мешканців наших любих високих Карпат не тільки в одязі наслідувати природу, вічно зелену, але й у мові. Буйна уява дітей матері-природи шукала відповідної форми вислову й створила найбагатший говір.

Здалека від сусідів, зданий на власні сили, гуцул не перейняв назви на природу, що круг нього, тільки все хотів назвати, все хотів висказати словами, тому поназивав їх оригінальними назвами й створив власні назви ростин, звірів, птахів, понадавав оригінальні назви членам родини, їхній убері (одежі) з її прикрасами, страві, виробам свойого мистецького домашнього промислу, поназивав недуги, повишукував зілля, щоб рани гоїти. Вияснив на свій лад назви місяців та пов'язав їх зо своїми заняттями. Розбудував віру в надприродні явища, бо в гуцулів нічого не діється, тільки все це хтось робить, бо за кожним явищем стоїть якась невидима сила, що спричинює те явище.

Не обійшлося й без позичок, але їх так присвоїли, що вони не роблять враження чужини. Найбільш позичок із румунської мови. Запозичення з німецької мови — це вплив військової служби й австрійської адміністрації. Ось кілька прикладів: камрат, мендувати, варьта,

форшпан, мантля, ташка, факля, вахміщ, аус, крепір, цуріки, горн, штраф, фірлідунок, файний, штрикати, данец, злезентерувати і т. ін. Запозичення з польської мови: обарінок, кафльовий, поцтиве, проше, цале житє, на цалий світ, одлук права, ґречно, єґомость, допантрували, млівіч, сендзя, пюро, єв (jął), розпатрошимо, законювати, лапно, дзиґарок, арнарія, ґрешний, якурат, роздобенди, цалком, не помнівси, клінчит і т. ін.

Найбільше запозичилися гуцули в румунів[1] і за їх посередництвом у турків і мадярів. Запозичення з рум. мови — це назви худоби, її годівля та її продукти, Нпр.: аркан, баталев, бербениці, бирька, бовтей, бовгарь, будз, жентиці, ґльиґ, колиба, капестра, кулястра, курмей, маржина, вакарь, ватаг, чабан, вурда, белеґа (кізяк), дзер, калфа і т. ін.

З лісової господарки запозичено такі слова, як: барда, башьтанник, дьоготь, доґа (доска), келеп, козубка, літря (драбина), ватра, векелія (губка до ватрі), шкабря (тріска) і т. ін. А з назов одежі (убері) або її прикрас позичено: баканьчі, букурія, чепрага, дзьобнє, фота, ґердан, ґуґлє, гачі, зґарда, кіптарь, клапані, теркіла, табівка і т. ін.

У гуц. говорі багато архаїзмів, що ціхує гірські говори взагалі.

VIII. Стиль.

Уже від уродження судилося М. Черемшині бути співцем зелених гір. Саме місце уродження призначило його стати кобзарем Гуцульщини. Але цього ще було б замало. Ще й обставини зложилися так, що М. Ч. судлиося вивести своїх гуцулів у світ та ввести їх у храм літератури. У своїй біографії оповідає М. Ч., що батько його був поет, хоча тільки прóбував писати, бо стояв під чаром свойого приятеля Ю. Федьковича. Дитячі літа провів М. Ч. у діда, що ввів „файного онуку“ в зачарований світ гуцульської легенди. Від діда, батька та товаришів-пастухів навчився М. Ч. народніх пісень та співанок із самого малку. „Я виріс серед співанок, казок та сопілок, вдихав їх у себе й віддихав ними“. І ті співанки, казки й сопілки запали в його душу глйбоко, що він не забув їх і в пізнішому віці, хоч жив у покутському осередку. А може якраз тому, що жив не серед гуцульського оточення, рим і ритм тих казок, сопілок і співанок нагадував М. Ч. його молоді літа, а мелодії тих співанок і сопілок нагадували йому й поетичну мову, що в часах першої молодости запала глйбоко в його дитячу пам'ять і в будові його мовних органів награла такі тони, що вистачило тільки одну з них торкнути, а вони вже всі грали арфами семиструнними. „Силуюся оминати гуцульський діялєкт, оскільки це можна“, сповідається М. Ч. Хоча б М. Ч. і не був написав своїх мистецьких творів, то він таки був поет, бо він розумів і любив „ритм зір на небі і голос життя на землі“.

Стиль М. Ч. такий розливний, що не бракує в ньому жодного акорду його душі. У мові М. Ч. все живе, все співає, все грає на честь краси природи, що вся оживає, вся переповнена живими істотами, що живуть в уяві гуцулів. М. Ч. вірив у чарівну силу слова, як і його дієві особи вірили, що слово має якусь надприродну міць, що воно висказане в пору, може все зробити: і добре, і зле.

У мові М. Ч. повно порівнянь, метафор, уосіблень, символів, барв і кольорів, що здається нам, ніби читаємо твори народньої словесности, — слово про Ігорів похід, козацькі думи, голосіння, колядки та щедрівки. На доказ цього хотілося б переписувати цілі сторінки зо всіх його творів або бодай таких шедеврів, як: Карби, Село вигибає, Село потерпає, Бодай їм путь пропала, Чічка, Парасочка, Добрий вечір, пане брате і т. ін. З безмежного числа кілька прикладів, перших з краю: як птахи дощем зіпрані; тріпався як птах у клітці; баба його очима пасла; жалем серце обмотувала, сумом тварь запишнювала; за першою горою небо позіхає; розступилися гори на два табори; гримнули кіньми під Мочернаковими стіньми; став вітрець повівати; шукав синьої квітки; у

[1] Див. статтю І. Дощівника: Румунські слова в українській мові на Буковині, РМ 1934 р. ст. 191-196, 299-302, 353-356.

гробі живих не шукай; а дома-небідома; з долів долівських; зоря з моря; хати ходором ходять; такого приятеля я собі не найду, не приєднаю, не зазнаю...; пішли — пропали. Особливо любується М. Ч. у потрійних зіставленнях, що нагадують нам голосіння або побажання по колядках і щедрівках.

Зверну увагу ще на одну характеристичну ознаку стилю М. Ч. А саме, — любить письменник послуговуватися т. зв. етимологійною фігурою, — повторенням предмету, що своїм значенням або своїм походженням споріднений з дієсловом.

Ось кілька прикладів: в садочку посадити, росою росити, ожеледию ожеледять, біль переболіти, червоною луною забагрена, співанки співати, прошивки вишивала, у ліс гриби збирати вибиралася, у мочулах не вимочились, і мов сільські гробарі над гробом ждали, карбуєси карби, жаром жарена, шепотом шепоче, шумом шумить, простіть прощі, пропадом пропадав, гей шнирька шниряє, дивом дивувалося — чудом чудовалося, запівкали голосними півкавками, править він відправу, тяжку роботу робить, легоньким леготом підіймається, як нори знорили, білим каменем камяніє, розливом розливаються, кружілом кружить, заревів ревом, весну веснувати, розгримілися ґроми, розблискалися блискавиці прірва людей прірвалася, ні слихом слихати — ні видом видати, сріблом срібляла, змервіла на мерву, видом не видали, зоря зоріла і т. ін.[1]

Яворів. Д-р Іван Велигорський.

Життя слів.

Прищ повстало від „приск" — жар, вугілля; те, що вискакує на тілі, напр. по гарячці, тепер це „огник". Пор. приповідку: „Не плюй на огонь, — огник вискочить". Пор. А. Потебня: Изъ записокъ, III ст. 47. Є ще інша думка, що „прищ" повстав від „прискати", — гній з нього прискає.

Прощати, прощатися, попроща́тися, проща́ння (в західніх тут говорах пра-) — це дуже розгалужений корінь у нашій мові. Перше значення „прощати", „прости" — це „прости мені гріхи". Особливо коли людина помирала, то вона „прощала гріхи" своїм близьким, та й близькі просили „простити їм гріхи". Цей звичай взаємного „прощання" перед смертю широко знаний у нашого народу ще й тепер. Крім цього, просили „простити гріхи" також розлучаючись із кимсь на довший час, коли не було певности, що побачаться знову. Просили „прощення" один ув одного також перед сповіддю. Звідси повстало: „прощальна" неділя — остання неділя перед великим постом, коли „прощають" гріхи один одному. Звідси й наше широкознане слово: проща — подорож на богомілля, бо тоді просили в Бога прощення гріхів. Вкінці стали прощатися (цебто прощати один одному провини) при всякім розставанні, а первісне значення „прощання гріхів" зовсім забулося, й таким чином повстало наше сучасне значення „прощання". Але цікаво, що й сьогодні при розставанні кажемо: „прощайте, прощавайте" тільки при прощанні на довший час, при чому від старших людей на це почуєте на відповідь: „Бог простить".

Птахи небесні — частий вираз у Новім Заповіті, пор. Мт. 6.26, 8.20, 13.32, Мр. 4.32, Лк. 8.5, 9.58, 13.19, Дії 10.12, 11.6. По давньоєврейському розумінню „небо šamajim" розпочиналося зараз над землею, цебто з нашого „повітря", а тому „птахи небесні" (птицы небесныѧ), по давньоєвр. of або cippor šamajim — це по-нашому „птахи повітряні", „птахи з повітра", птахи „піднебесні", а не небесні. Назва „птахи небесні" повстала через скорочення оцього місця Книги Буття 1. 20: І сказав Бог: „Нехай вода вироїть дрібні істоти, душу живу, і птаство, що літає воно над землею під небесною твердю". Отже, пташки піднебесні, або повітряні, але не небесні.

---

[1] **Література:** 1) Д-р Кобилянський Бронислав: Гуцульський говір, Київ, 1928. 2) Д-р Зілинський Іван: Карта українських говорів, Варшава, 1933. 3) М. Черемшина: Твори, Львів, 1937.

Невідповідний вираз „птахи небесні“ простий народ часто розуміє як анголи.

Путня — західньоукраїнське говіркове слово, зам. відро. За народньою етимологією часто кажуть, ніби „пу́тня“ — це відро на дорогу, на „путь“. Це не так, — слово це повстало з давньонімецького putina, теперішнє Bütte. Пор. чеське putna чи putina.

П'ятниця див. тиждень.

Р.

Раз, разити, див. образ. Раз — удар, крок; пор. давньо-еврейське paam — удар, крок, раз.

Рік-рок — старослов'янське слово, широко відоме по всіх слов'янських мовах, і вже через те не можна це слово вважати за полонізм у нашій мові. Від кореня рок-рік маємо багато різних слів: вирок, срок, ректи, наречений, урок, прирікати, нарікати, зрікатися і т. ін. Спочатку слово „рік“ визначало в нас „срок“, цебто термін взагалі, а особливо термін судовий. Вдавнину суддя визначав термін чи „рок“ свого суду (суди ці звалися „рочками“), а це й поширило вираз „рік“. Слово „рок“ відоме ще з пам'яток XI в. (його знає Ізборник 1076 р.), — багато виписок на це слово подає І. Срезневський у своїх „Матеріалах“. Напр.: Вда рокъ на покаяніе лѣто єдино. Аще не мощно пріити на уреченныи рокъ и день, 1456 р. И мы велѣли, абы рокъ былъ положонъ на Божье Нароженье, 1494 р. — Ось добрий приклад із Литовської Метрики 1506 р. т. 194 ст. 159: Ино два годи вийдут тому року (= сроку). Українські грамоти часто знають це слово. Напр. Львівський лист 1386 р.: А рокъ от Спасова дня а до Спасова дне, аже не выкупить єго на тотъ рокъ, имѣєть держати то село опять до другого року. Галицька грамота 1401 р.: А кто на рокъ не станеть, тотъ стротилъ. Встаровину для означення часу в 12 місяців уживали слів „літо“ і „годи“, обидві слові ще вживаються в нашій мові, особливо в живій. Але в мові літературній давно вже запанувало „рік“. Коли саме слово „рік“ заступило „год“ і „літо“, сказати трудно, але Бохурська грамота 1378 р. вже знає „рік“ у такім значенні: Ис каждого кметя по два гроша у княжу комору давати на каждый рокъ. Таким чином, нове значення року як год, літо, знане вже в XIV віці, цебто повстало в нас ще до часу збільшеного польського впливу. Нове значення зродилося безумовно зо старшого: перше це був термін взагалі („срок“), а пізніш „рік“ став уже визначати термін докладно окреслений — 12 місяців. У сербській мові „рок“ ще й тепер визначає термін.

Робота, давнє работа, визначало перше неволю, полон, потім службу, працю невільника-раба, і накінець — працю взагалі. Пор. паробок.

Рожа сабача, rosa canina, назву свою одержала від того, що вдавнину коренів цієї рослини вживали проти вкусу скаженої собаки.

Роздабарювати — торочити, балакати про будьщо; рідке слово. Повстало з давньо-еврейського daber — говорити. Від нас перейшло до російської мови. „Нат. Полт.“ Котляревського: Що ви тут так довго роздабарюєте? Б. Лепкий, „Мотря“ І: З гарними шинкарівними три дні і три ночі роздобарюючи 170.

Розмаїтий, розмаїтость — див. май.

Розпаношитися див. пан.

Розпустна жінка — це відпущена, розведена жінка, якій видано „розпустний лист“ (= лист відпущення), пущениця. Знане це слово з Біблії (Второзак. 24. 1 — 5), але особливо з Євангелії, бо звідси воно й поширилося. Напр.: Хто розводиться (аще пустить) з жінкою своєю, нехай дасть їй „книгу распустную“ Мт. 5. 31, те саме Мт. 19. 7, Мр. 10. 4. П'ята Мойсеєва книга, 24. 1 дає право чоловікові відпускати жінку, як що він „бачить у ній щонебудь мерзенне“; відпускаючи, мусить дати їй „розпустного листа“. Таким чином слово „розпустна“ вдавнину визначало тільки розведена, пущениця. Але через те, що пущениці справді були маломоральні, скоро повстало й наше теперішнє значення цього слова. Так повстали слова „розпустний, розпуста, розпустник“ уже з новим значенням.

Рута, як назва особливого роду м'яти, дуже поширена в українській, як і в сло-

в'янських мовах. Назва від лат. ruta — рід гіркої трави, але до слов'ян прийшло з давнього німецького ruta, теперішнє Raute. Латинська назва повстала від грецької ῥυτή.

Ря́са — верхня довга одіж православного духовенства; до XVII в. рясу носило тільки чернецтво, а з к. XVII в. її носить усе духовенство. Слово походить від гр. ῥάσον, давнє ράса — стара пірвана одежа. Пор. у Т. Шевченка: В довгій рясі по келії старий чернець ходить 333. Звичайно, ряса теперішнього духовенства не має нічого спільного з колишньою „старою пірваною одежою“.

Іван Огієнко.

Назви народніх одягів у Карликові.

Народні одяги щораз більше затрачуються на селі, а особливо там, де ближче до міста. Випирає їх купована в місті тандита, що ані така гарна як народній одяг, ані така тривала. Те саме діється й у Карликові, селі Сяніцького повіту.

Народній одяг можна там ще стрінути в старих людей та трохи в жінок. Чоловіче вбрання заникає майже цілком.

Для майбутнього збирача одягових народніх назов передаю ті, що їх записав у Карликові.

Жіночий одяг. „Соро́чка“ біла або вишивана на раменах та комірі. Складається вона з „обши́вки“ (комір) „плі́чки“ (між коміром та рукавами до стану) й „рука́вів“. Якщо сорочка вся з купованого полотна, то дають його тільки до пояса, а внизу пришивають „надо́лок“ із домашнього полотна. „Фа́ртух“ — це спідниця льняна, „фарба́нка“ — спідниця з білої вовни, прикрашена фарбованим на червоно, долиною „взо́ром“. На „фа́ртух“ приходить „запа́ска“ з купованого перкалю, дуже дрібно морщена. Одягаються жінки й дівчата в „ле́йбики“ (довгий по бедра каптан з вовни), обшиваний білим або червоним шнурком запинаний на жовті, мосяжні ґузики. Літом носять „ґо́рсет“ до пояса, долиною в зубці, прикрашений нашитими малими, круглими бляшками та „встужка́ми“. Зимою носять вовняний „ку́ртак“, краяний та шитий ніби „кімоно“. Підпоясуються „кра́йкою“, цебто купованим у крамниці вовняним поясом. На голові носять „феце́лик“ (більша хустина), „ху́щу“ (мала хустина купована на торзі), а жінки „чі́пець“. Жінки коси не обтинають, а закручують її на „хоме́вку“ (кусень дерева, щоб чіпець добре держався), прикріплюють його „підпиха́чем“. Взуваються в шкуряні „хода́ки“, обвивають ноги в „ону́чки“. Шнурки, що ними прив'язується ходака до ноги, називаються „строча́нки“, а „онучки“ придержують шнурки, що їх звуть „воло́ки“. Часами носять „скі́рні“ (шкуряні чоботи), що їх прикрашують деколи на зап'ятках малими мосяжними цвяшками.

Дівчата прикрашують одяг „встужка́ми“, причіпленими до пояса так, що вони звисають із під лейбика, „пацюрка́ми“ та „плетинка́ми“ (ґердан).

Зимою надягають старші жінки „зави́йку“. Це велика хустка з матеріялу такого, як роблять обруси, складена в четверо. Нею завиваються через плече.

Чоловічий одяг був такий: на голові малий, домашньої роботи капелюх. Його вид дуже цікавий: денце низеньке, криса закручена вгору. Обшивають його „кривулька́ми“, цебто морщеними вузенькими стяжками червоної або зеленої краски.

„Ми́чка“ — це кругла, сукняна шапка з завиваним дашком та кляпами на уха. Сорочки чоловічої не вишивають. Сорочку й „ґа́ці“ роблять з домашнього полотна.

„Нога́вки“ — це штани з льняного полотна, „холо́шні“ з білої вовни з червоною або чорною випусткою по боках.

„Ле́йбик“ — це рід камізолі без таких прикрас, як у жінок. „Ку́ртак“ — це короткий верхній одяг, має ланцюжок під шию, щоб можна було зіпняти.

„Чуга́ня“ верхній одяг довгий, має довгий комір з білими тороками, що доходять аж поза коліна.

Підпоясуються „чере́сом“ шкуряним, вибиваним мосяжними цвяшками. Спереду є в чересі „кише́ня“ на гроші.

Взуваються в „хода́ки“ або „скі́рні“.

Д-р Франц Коковський.

Словничок Жовківської мови.

наштукува́ти—(з нім.: anstücken)
небелиця — неправда, здумка
невида́ти — не потребувати (напр.: не видавим ті)
нево́ля (напр.: що мені за неволя) — потреба
нево́сьто — та ж не..., чей же не... (напр. бідний)
(п'ять) не́діль — тижнів
немовля́в — мовляв
непосидющий — моторний, працьовитий
неси́ла (напр.: н. того мав) — небагато
несто́ньто — буцім-то, мов би
нетрохи́ (напр.: н. забився) — майже
нех — нехай
нінац, ніна́що — 1 хирлява дитина, 2 лінива людина
но — тільки (но того не роби)
ну́тер — огер, іржавець
облізти — споловіти (напр. убрання)
о́брідний — досить рідкий, зарідкий
обтала́паний — задрипаний
обца́с — (нім. Absatz) закаблук
околіт — грубий сніп
око́ськати, уко́ськати, вко́ськати — втихомирити, вспокоїти
ома́ста — товщ
ору́дка — справа
паде́ня — підклад хворосту й соломи під збіжжя в засторонку
па́кість — прикрість
па́молодь — паростень, молода вітка
паскудний — негарний
пате́льня — сковорода
пе́рвістка — корова, що вперше отелилася
перейня́ти (кого) — задержати
перемовлятися (з ким) — сваритися
перепа́дистий рік — що в ньому часто падають дощі
песцьо́ха — пещена дитина
п'е́кний (хліб і мука) — (гарний), білий
п'вцу́х — кіт, людина, що вилежується на печі
плахтяк — накривальна матерія на коні
плішка — клинок
плішити — клинувати, вбивати клинки
пльо́нтати — плентати
по́великий — досить великий
в повітю — в повітрі (напр.: висів у повітю)
пода́ти — заскаржити до суду
ходити по дохо́ді — (напр.: священик ходить „по дохо́ді", по Водохрищах) з свяченою водою
позива́тися — скаржитися до суду
покладови́ти — покласти
покропи́вник — безбатченко
поливка — суп, зварений із зсі́рілого молока
політа́е (сніг) — падае рідкий сніг
полу́днувати — їсти обід
полу́драбок — велика драбина на збіжжя
по́межу (мае поле по́межу з...) — при межі
попра́знича — день по празнику
порайбува́ти (цвяхом скло) — пошкрябати
поцапи́ти — хватити
пояко́му — в який спосіб, як
пра́духа — душнота
пра́чка — 1. людина, що пере, 2. дошка, що на ній перуть
пре́ха — праля
пре́цінь — чей же
при́бік — добудівка до будинку
пригніти́ти (хліб) — зарум'янити
при́колодок — вимолочений сніп
при́склянок — прискринок, поличка в середині скрині
приховсну́ти (тільки: приховсну-ло му до голови) — прийти
прісни́й (хліб) — із тіста без домішки соли
публі́ка — стид (напр.: і тобі не публіка)
пуди́ти — гнати (з пол.)
пу́тати — треножити
пу́тня — відро
пу́щеня — останній день перед Великим Постом
райшу́ля (з нім. Reitschule) — (напр.: велика хата, як р.)
ра́мля — рами
рехт (напр.: маеш рехт, з нім.) — слушність
рехте́льний — справедливий
ри́патися — часто відчиняти й зачиняти двері
розвиднятися — дніти, світати
роздо́йма — роззява
розщиба́тися за чим — старатися про що, за що
робітний — працьовитий
руба́тка, руба́шка — стара сорочка
румо́к — сухі дрізки на розпал
са́мий (напр.: він уже с.) — пора (йому)
са́пати — віддихати
свистявка — сопілка
світи́: (напр. то світи) — далеко
сива́к — горнець на молоко із чорної глини
сиву́ля — стара дівка
си́ла? — кільки?
силоміць — насилу
си́рово (напр. наказую ти) — гостро
сироти́нський (сендзя) — сиріт-ський
сить (м'ясо мае сить) — ситість
сіріти (напр.: щоно сіріе) — світати

Григір Колодій.

Лемківський словничок.

В ч. 10 і 11. „Рідної Мови" за жовтень і листопад 1934 р. помістив п. Михайло Приймак Словничка західньолемківського говору. Мені довелося жити в тій самій околиці повних дев'ять років, а тому подаю доповнення до цього Словничка. Наголос — завжди на передостаннім складі.

Багнітки — ваї, базки.
Бакса — скриня на воду, гноївку.
Баксичка — скринечка.
Баї — брехня, вигадки.
Байчарка — брехуха.
Брусьляк — камізелька.
Бібки — ягоди на ялівці.
Будар — клозет.
Ванталок — бочівка (ванталок пива).
Вирок — ліжко в стайні для слуги, вирок в суді.
Вшеліяко — всіляко.
Вжох — сильно вдарив (я тя вжох).
Гача — лошатко.
Година — годинник, година.
Годи — Новий Рік.
Голяк — бритва.
Гвони — минулого року.
Гіпснути — вскочити.
Гуцнути — штовхнути ліктем,
Гусьлі — скрипка.

Бача — ворожбит.
Баюса — вуса.
Балониця — біле полотно на сорочки.
Бости — колоти (корова боде).
Бодячка — корова, що коле.
Боґанчи — черевики.
Боденка — масничка.
Брус — точило гострити ножі тощо.
Ґіґадзи — аґрест.
Дійник — скопець на молоко.
Динерка — дзбанок.
Дилини — підлога в стайні.
Дилі — підлога в хаті, груба дошка в стіні.
Дурбак — камінь гострити коси.
Дудлавий — спорохнілий, дуплавий (верба).
Діганяти — бігти за ким, ловити когось.
Дзямити — душити, товкти (дзямені ґрулі — товчені картоплі).
Жентиця — сироватка.
Загорідка — городець на ярину, квіти.
Заліп'янец — пиріг.
Залинськім — два роки тому.
Звалярник (дреіфус) — бочка на трьох ногах, що в ній лугом переться груба білизна, полотно.
Ікра — вим'я.
Кабат — спідниця.
Катанка — блузка з підшивкою.
Камфіна — нафта.
Кермеш — празник.
Кварний — шкідний, лакомий (кіт зробив кварти).
Косак — сікач.
Колотюшка — колотівка.
Коломаз — мазь смарувати колеса.
Кокорудзи — шишки на смереку.
Коцік — котик.
Коцірба — черемха.
Кошар — загорода на вівці.
Крампач — джаґан.
Кужілка = похва (ріг) на воду, що її косарі носять за поясом.
Кутач — гачок до печі.
Лія іде — падає сильний дощ.
Лямпат — ліхтарка.
Мериндя — їдження пастухів, що беруть собі на поле.
Молодуха — молода, що йде до шлюбу.
Мишпиргач — лилик.
Мишкар — валашник.
Нанашко(а) — хрещений батько або мати.
Наторжник — нашильник на коня.
Наволоки — мотузки до керпців.
Не лацно — не сміло.
Ногавки — сподні на щодень.
Оболочина — пошивка на подушку.
Одукалий(а) — грубий, товстий.
Оґін — хвіст.
Откаль — звідки.
Опальчувати — оббивати остя з ячменю.
Паля — коржик, печений на кухні.
Пановка — залізна пательня.
Патички — сірники.
Перлик — тяжкий молот.
Під — стрих (на поді — на стриху).
Пірая — перегорода в сипанці (шпіхлірі).
Пірнаки — постіль.
Пірнянка — пішва на перину.
Прибасіровати — сильно вдарити когось.
Припецок — припічок.
Поде гев (под гев) — ходи сюди.
Полазник — деревце на св. вечір.
Поплета — обмовниця.
Покрезец — плахта, ткана зо шмат.
Пуляк — індик.
Пулька — індичка.
Пунцювати — штурхатися руками.
Райбати — прати руками.
Решпектило — побільшаюче скло.
Різнути (р'яфнути) — вдарити когось, кинути когось.
Рура — брандтрура.
Рункля — білий пастевний буряк.
Сердак — кожух без рукавів.
Сомар — осел.
Стріґа — чарівниця.
Топанки — черевики.
Точанка — пуделко пастухові на масло.
Фалечний — упертий, неслухняний.
Фізола — фасоля.
Фіркане молоко — молоко розколочене.
Форшти — підлога в хаті.
Фурик — тачка.
Хабс — бузина.
Халувати — стиратися, знищитися, напр. обруч на колі.
Холошні — вовняні сподні.
Царок — кучка, переділ на телята.
Цьма — темно.
Цминтір — кладовище, цвинтар.
Цубрити — тягати за волосся.
Шайта — поліно дерева.
Шпаргет — кухня.
Шумний — гарний.
Югас — пастух овець.
Яфири — борівки.
Ярок — потік.
Яв — яма на сміття,

Милик. о. Іван Буґера

Повстання азбуки й літературної мови в слов'ян.

Нова праця проф. Івана Огієнка.

Усім передплатникам „Рідної Мови" та „Нашої Культури" посилаємо нову працю проф. д-ра Івана Огієнка: „Повстання азбуки й літературної мови в слов'ян". Це велика праця на 300 ст. in 80, а в ній 75 знімків із стародавніх пам'яток, праця, над якою автор працював 10 останніх літ. Книжка складається

з таких розділів: І. Історія алфавиту давніх народів, II. Слов'янське письмо перед Костянтином, III. Руни, IV. Карбування, V. Старослов'янська книжкова термінологія, VI. „Руське“ письмо й „руські“ переклади перед Костянтином, VII. Костянтин упорядкував слов'янам азбуку, VIII. Історія глаголиці, IX. Історія кирилиці, X. Оповідання ченця Хороброго про письмена слов'янські, XI. Повстання старослов'янської літературної мови.

Ціна цієї книжки 8 зл., але для передплатників „Рідної Мови“ або „Нашої Культури“ ціна знижкова: 3 зл. без пересилки, 3·50 зл. з пересилкою; за границею — 1 дол. з пересилкою. До цього числа додаємо складанку РКО ч. 27.110, і просимо зараз таки прислати належність за цю книжку.

Список книжок і журналів, надісланих до Редакції.

Gh. Bogaci: Note semantice, Jaşi, 1937. — L. Bykowski: Biblioteki publiczne w Ukrainie Radzieckiej, 1937, Ogólna polityka biblioteczna, Warszawa, 1938, ст. 12. — F. Czerwijowski: Biblioteka publiczna m. st. Warzsawy, Warszawa, 1937, ст. 102. — Vl. Heft: Taras Schewtschenko, der ukrainische nationaldichter, Berlin, 1937, ст. 72. — Православный календарь на 1938 годъ, ст. 36. — K. Krukowski: Biblioteki publiczne a samorząd terytorialny, Warszawa, 1937, ст. 32. С. Кульбакин: Старословенски облици, Београд, 1937. W. Kuraszkiewicz rec. na: Chr. S. Stang. Die westrussische Kanzleisprache des Grossfürstenhuns Litauen, Kraków, 1937. — A. Łapiński: Zygmunt Stary a kościół prawosławny, Warszawa, 1937, ст. 210, — Pięcioksiąg Mojżesza z przekł. polskim d-ra J. Miesesa, Przemyśl, 1931. — K. Niepokoyczycki: Słowacy i Czesi, Warszawa, 1937, ст. 66. — D. Oljančyn: Aus dem Kultur- und Geistesleben der Ukraine, Königsberg. — E. Onatsky: Grammatika Ukraina, Napoli, 1937, ст. 290. — A. Sikorska: Wykaz wydawnictw Biblioteki publicznej m. st. Warszawy 1907 — 1937, Warszawa, 1937, ст. 8. M. Weingart: Hlaholské listy vídeňské, Praha, 1938, ст. 40. — St. Witkowski: Historyczna składnia grecka, L., 1936, ст. 480. — Zagadnienie ustawy bibliotecznej w Polsce, Warszawa, 1937, ст. 16. — L. J. Živny: W sprawie racionalnej organizacji bibliotek publicznych, Warszawa, 1937, ст. 20. — J. Janiczek: Biblioteki samorządowe gmin wiejskich, Warszawa, 1937, ст. 28. — Acta Academie Velehradensis, Olomucci, 1937, ч. 2-3; Arhiva, Jaşi, 1937, ч. 3-4. Časopis pro Moderni Filologii, Praha, 1938, ч. 2; Другъ, Дубно, 1937, ч. 1; Калосьсе, Вільня, 1937, ч. 4; Наш Језик, Београд, 1937, ч. 9-10; Naše Řeč, Praha, 1937, ч. 9-10; Poradnik Językowy, Warszawa, 1937/8, ч. 1-3, 4; Родна Речь, 1937, ч. 2; Slavia, Praha, 1937, ч. 1; Slovanský Přehled, Praha, 1938, ч. 1; Slovenská Reč 1937/8, ч. 4-5; Slovo a Slovesnost, Praha, 1937, ч. 4; Sprawy Narodowościowe, Warszawa, 1937, ч. 4-5; В. Андрієвський: Три громади, Л., 1938, ст. 128. — Д. Дорошенко: Степан Опара, невдалий гетьман Правобережної України, Прага, 1937, ст. 14. — Свята Євангелія, пер. о. М. Кравчук, Л, 1937, ст. 458. — М. Гарас: Ілюстрована історія товариства „Рідна Школа“, Чернауць, 1937. — Holos na holos dlia Halycyny, Černivci, 1861, ст. 16. — Є. Грицак: Мова Олександра Духновича, Л., 1937, ст. 10. — Г. Журба: Революція йде, т. І, 1937 р., 229 ст. — Н. Іванина: Залізні роки, Л., 1937, ст, 132; Календар Український Інвалід на рік 1938; Ю. Косач: Чарівна Україна, Л., 1937, ст. 144; І. Маркович: Ф. Д. Рузвелт. — Науковий Збірник в 30 річницю наукової праці проф. д-ра Івана Огієнка, Варшава, 1937, ст. 222. — Л. Отаманець: Світанок, Л., 1936, ст. 48. — Я. Рудницький: У справі девербативів; Про місцеву назву „Стрий“, Л., 1937, ст- 6. — І. Свенціцький: Пушкін, Л., 1937, ст. 30. — І. Филипчак: Нарис історії Тиряви Сільної, Л., 1937, ст. 27. — С. Шелухин: Україна, Прага, 1936/7, ст. 248; Наша Батьківщина, Л., 1938, ч. 1, 2; Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, Л, 1937, ст. 154; Українська Книга, Л., 1937, ч. 9-10, 1938, ч. 1; Літопис Червоної Калини, 1938, ч. 2; Нива, Л., 1938, ч. 1; Добрий Пастир, Станіславів, 1937, ч. 2-3, 4; Кооперативна Республика, Л., 1938, ч, 1; Слово, Л., 1937, ч. 3; Хроніка Наукового Товариства, ім. Шевченка у Львові, Л., 1937, ч. 73.

— Адреса „Рідної Мови“: Warszawa IV, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1.60 зл.: за границею в Европі 8 зл., поза Европою 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають „Рідну Мову“ від 1 числа: Річник 1 (без 2 і 3 чисел) 5.00 зл.; річники II, III, IV і V по 6.00 зл., оправлений II і III по 7.50 зл.; в Европі по 10 зл., поза Европою по 2.35 дол. річник оправлений. Конто чекове П. К. О. ч. 27.110.

Відповідальний Редактор *Л. Гримало-Осідлецький.* Друкарня ОО. Василіян у Жовкві.